

L' ATLÁNTIDA

El donar comte als nostres lectors, en altre lloch d' aquesta Revista, de la festa dels Jochs Florals ultimament celebrats, parlem del éxit extraordinari que alcansá la lectura d' alguns petits fragments del poema de Mossen Jascinto Verdaguer, *L' Atlántida*, premiats per lo Consistori, y del entussiasme que havia produhit en tots los presents la noticia crítica que d' ell doná lo digne Secretari del Jurat.

Aquesta obra ve á ser lo coronament del edifici de la literatura catalana; la qual havent ensajat ab éxit tots los géneros literaris, no s' havia atrevit encara á llensarse al més difícil y al més culminant de tots, lo género épich, y dihem no s' havia atrevit, porque si bé entre las obras inéditas d' un dels nostres bons poetas figura un altre poema épich, del qual se 'n donan no poch bonas noticias, per la mateixa rahó de ser inédit no pot esser ostentat com un de sos títols públichs y esterns, per la nostra literatura.

Y tornem á *L' Atlántida*. La opinió de tots los qui lo coneixen no pot ser més unánimement favorable. La grandiositat del tema, la originalitat de la execució y la inmensitat de detalls de bellesa extraordinaria que esmaltan sos cants, son dots que 'l menos entusiasta exalsa fins á las estrellas.

Prompte 'l judici del públich dirá si es equivocat ó no, si es just ó no l' entussiasme dels qui fins ara tant n' han demostrat al parlarne. Mes interin ve la hora de que 's publike, podem anticipar als nostres lectors algunas noticias sobre 'l poema, pera que comensen á formar concepte.

A qual efecte publiquem á continuació lo prólech que 'l autor inserta en cap de sa obra, hont fa una suscinta historia de la mateixa, l' argument, y per fí *La Balada d' Isabel* que Mossen Verdaguer ha encabit en la *Conclusió*, purament com un epissodi, y que tants y tants aplausos s' ha conquistat cada cop que ha sigut llegida.

PRÓLECH

Al llegiren un dels magnífichs diálechs de Plató que Soló anava á cantar lo gran fet geológich del enfonzament de l' Atlántida quan la mort per malaventura nostra gelá ses inspiracions avans de náixer, los colors de la vergonya me surten á la cara y 'm sento caure de les mans mon petit llibre, convensut de que sols á la escalfor del sol de Grecia podia escriures vora les mateixes antigues fonts de la tradició que les ruines dels pobles, l' oblit y 'l descrehiment han astroncades. Ara, al traure 'l á llum, veig ab racansa, quant suntuós edifici hauría sortit d' aqueixes hermoses pedres si haguessen caygut en una ma de mestre, y que hi hauría terra de sobres per aixecarhi un roure en l' endret ahont he plantat aqueix reboll, encara que

reboll com es, anyívol y mal arrelat me costa més que si l' hagués regat ab sanch de les venes.

Era en les primeres volades de ma joventut, y per lo tant més perdonable, quan poch satisfet de mes cançons y corrandes gosí posar les mans en aqueixa obra, arracanat com vivia en un mas de la plana de Vich, sens haver vist més terra de la que s' ovira desde un marlet de les serralades que l' enrotllan y coneixent la mar com si sols l' hagués vista pintada. Mes aixó y mon poch seny me posaren la ploma á les mans; altrament may m' hi hauria arriscat. Mon apartament dels grans centres y ma falta d' experiència literaria, y més que res l' espectacle, sempre nou de la naturalesa que ab les coses més petites dona imatge de les coses més grans, me feren pendre 'l vol, á la bona de Deu, sens adonarme del poch dalit de mes ales. Les antigues tradicions de Catalunya y d' Espanya de que m' agradava escartejar sobre tot les primeres fulles, m' ompliren la fantasía d' aquells fets que de tan llunyers y embolcallats ab la calitja dels temps primitius, l' historia va oblidant y perdentne 'l compte, y en una obra ascética de Nieremberg llegí per primera vegada, entre 'ls grans cástichs ab que Deu ha flagel-lat la terra, l' enfonzament de la que tants sabis botánichs y geólechs veuen jayent al fons de la conca del Atlántich. A l' ombra de sos tarongers que enciseres me semblaren les Hespèrides, que amor de l' antigua Grecia, feren sospirar tan dolsament les lires de sos poetes. Que esgarrifós lo Pirineu entre les flames, però que tentadores y belles les ones d' or y plata que de ses foses entranyes rodolaren, que gran Hércules allargant ab lo sepulcre de Pirene la cordillera á que ha dat nom, batent á colps de clava los gegants de la Crau en la Provença, atuhint á Gerió y á al libich Anteu, esparverant les Arpies y Gorgones, y en son darrer treball, esportellant la montanya de Calpe, tanca del Mediterrani y abocantlo com un riu en la vehina Atlántida, aqueix pont llevadis que Deu trencá per incomunicar en époques de corrupció los mons tornats á unir en lo més hermós dels

segles moderns pels titànichs brassos de Colon. Aqueix aterrant les columnes del *Non plus ultra* y esqueixant la cortina de la Mar Tenebrosa, me semblá la més gentil corona del poema que ab massa coratge gosí empendre, comensantne d' escriure 'ls primers cants. Cent vegades volguí recular, com qui entra en una balma esglayadora d' hont ningú ha escandallat los abismes, cent vegades deixí caure defallit lo mon de mes pobres inspiracions rostos avall y altres cent vegades com Sísifo torní á pujar vers l' alterosa cima lo feixuch pes tan mal midat á mes espatlles de poeta. En eixa lluyta terrible en que vensut ó vencedor sempre era jo qui rebia les espurnes, una maldia 'm feu deixar los dolsos ayres de la patria per les ones de la mar, no tan amargues per mi d' ensá que bressavan mos flayrosos somnis y ab cántichs y música m' hi cridavan hermoses visions de juvenesa. Passaren falagueres ó aterrades davant mos ulls enlluernats, y caygudes les barreres de mes montanyes anyorades, mon horisó poétich s' aixamplá com un cel que s' esboyra. Vegí á Cádiz, la de cent torres de vori, á Avila y Calpe que semblan dos gegants que acaba de despartir lo Mediterrani, de una arrambada obrintse pas entre llurs peus de marbre. Al ferreny Mongó y al cap Finisterre demaní ses llegendes mitjoblidades ja com los pobles que les dictaren y al Betis y Guadiana recorts de les terres sumergides per ahont degueren allargar ses argentades cintes; orí davant les sagrades cendres de Colon que desde sa tomba miserable, vergonyosa per nosaltres á qui regalá un continent, sembla guardarnos encara la perla de les illes; vorejí les Azores y altres illes atlántiques que com á columnes del gran pont romput ensenyan encara 'l front rallat pel llamp de la venjansa divina. Entre ells m' afigurí veure 'ls Atlants alsapremar aquelles roques y esculls, llasantlos contra 'l cel, y ab brams y cridadissa pujar, caure, y ab los bossins de llur pelásgica torre rodolar al abisme de les ones: y, no cal dirho, mon poema s' acabá per ell mateix com una d' eixes conquilles que cada dia cansada de brunyir

la maror llansa á la platja, y be ó mal arrodonit vèusel aquí.

¿Hauré deslluïdes y fetes malbé aqueixes esbalahidoses tradicions, tresor de les centuries escampat com les perles en les marines espanyoles? Hauré esfullades aqueixes flors cullides la matinada de ma vida en les valls y garrigues de la patria? Oh! si l' áliga m' hagués deixat ses enlayrades ales, si hagués tingut la cadena d' or de la inspiració dels grans poetes, d' aqueixes perles, malaguanyades en mes mans barroheres li 'n hauría fet un collaret de sultana, y ab eixes y altres més ben triades flors hauría coronat son front de reyna. Ara, ella 'm perdó si goso posar á ses plantes mon manadet d' espigolera vora les daurades garbes del camp sempre assoleyat y benehit de Deu de sa literatura.

ARGUMENT.

INTRODUCCIÓ.

S' encontran en alta mar un bastiment de Génova y altre de Venecia y s' escometen en batalla. Sobrevé gran temporal y un llamp encen lo polvorí d' un d' ells que esberlantse arrossega també al altre al abisme. Soldats y mariners se 'n van á fons; sols ab prou feynes se salva un jove genovés que abrassat ab un tros de pal pot pendre terra. Un sabi anciá que retirat del mon vivia vora la mar surt á rebre al náufrech. Lo guia á un rústich altar de la Verge y tot seguit á sa balma feta de branques y roca. Dies après veyent al mariner capficat mirant aquelles aygues li conta llur antiga historia per distraure 'l del passat naufragi.

CANT PRIMER.

L' INCENDI.

Exposició. Lo Teyde. Espanya naixent. La veu del abisme. Invocació al Deu de les venjances. Naix un gran foch entre Roses y Canigó fent pastura de boscos y ramades. La massa de Roldan. L' in-

cendi abrigo 'l Pirineu d' un cap al altre. Hércules s' hi acosta après de batre 'ls gegants de la Crau y trau d' entre les flames á Pirene. Eixa diuli ser cap de brot de la nissaga de Tubal y reyna d'Espanya tot just destronada per Gerió qui per segarli millor l'avantatge, vent-la soleta fugir á la montanya, ha calat foch á ses boscuries. Pirene mor y Alcides li alsa un mausoleu de roques al extrem de la cordillera, allargantla com es tradició fins á la mar. Regalims d' or y plata que dels ruhents singles baixaren á les planes. Tradicions de Conflent y Portvendres. L' héroe s' en baixa cap á Monjuich ahont s' embarca prometent fundar una gran ciutat al abrich d' aquelles serres.

CANT SEGON.

L'HORT DE LES HESPÉRIDES.

Tarragona. Les boques del Ebro. Los Columbrets, Valencia y Mongó. La coltellada de Roldan. Mulhacen. Desembarca l' héroe y Gerió per desfersen li parla d' Hesperis reyna dels vehins Atlants y del brot de taronger que cal presentarli qui la pretinga per esposa. Descripció de l' Atlántida. Lo jardí de les Hesperides. Hércules atuhint lo drach que vetlla'l taronger n'abasta'l cimbral. Les set germanes recordan plorant que al morir Atlas los doná per signe de les darreríes de sa patria la mort del drach. Recort de l' anada dels Atlants á Orient. Mals auspícs d'elles.

CANT III.

LOS ATLANTS.

S' aplegan en lo temple de Neptú. Rahonament del primer cap de colla, sos mals auguris. Demana als que arriban de llunyes terres quines noves duhen al collotje. Un que ve de les encontrades de Ponent respon haverles mitj abrigades un bras de mar. Altre tot just arribat d' envers Thule ha tret un mal pronóstich de les aurores boreals. Entra de sobte al temple un que vé de Mitgdia y tremolós encara conta haver escapat d' una espasa de foch qu' abrusá sos companys. En açó estánt, senten moure 'l temple en terratremol, ensemps que un llamp esberla 'l cap á l' imatge triomfal de Neptú. Ohuen los clamors de les Hespérides y fent armes de les columnes del atri y grossos arbres surten á combatre contra Hércules. La gran batalla.

CANT IV.

GIBRALTAR OBERT.

L' héroe empés per una forsa sobrehumana gira les espatlles á sos enemichs. Planta vora Cades lo brót de taronjer. S' en puja á Calpe montanya que capsal de la Atlántida lligava l' Europa ab l' Africa. Al obrirla, veu esser l' Exterminador qui mou son bras. L' Angel irat li fa veure lo combat dels elements contra la gran víctima. Promp en un crit de venjansa. Dalt al fons del cel, l' Altíssim condemna l' Atlántida á esser esborrada del mon y á aqueix á ser trossejat en continents. Hércules entra junt ab la mar en la terra damnada.

CANT V.

LA GRAN CASCATA.

Invocació al geni del extermini. Gemechs de la terra mitj anegada. Saltant d' aygues que pel esboranch de Calpe s' hi abocan. Sicilia, Alger, illes de Jonia y Xipre sortint de les aygues. Regirament d'aqueixes ab les despulles de l'Atlántida. Hércules, onades y camps á través, busca á Hesperis ab un arbre encés per brandó. Ella 'l veu venir y pren comiat de ses filles.

CANT VI.

HESPERIS.

Los Atlants s' en pujan serra amunt á bastirhi una gran barraca que 'ls servesca d' aixapluch en lo nou diluvi. Hesperis se fa encontradissa al héroe. Li conta sos amors y maridatge ab Atlas, ses penes, y 'l malastre de sa vida. Hércules la pren per esposa y ab ella á coll desfá'l camí de Cades á través de les ones. Hesperis defallida dona l' adeu als anyells y aucellades que foren ses delícies.

CANT VII.

L' ENFONZAMENT.

Los titans s' afanyan á muntar son edifici. Quant lo tenen á punt de cloure s' adonan de la fugida de Hesperis ab lo grech y ab los bocins de sa obra ciclópea que li rebaten l' empaytan rost avall. Ell

fuig á grans gambades entremitj de la pedregada y desfeta de les aygues. Horribles visions d'Hesperis en la fosca. Lo llamp encen la gran ciutat dels Atlants y ells s'en gaudeixen y á sa llum enllestintse més tantost assoleixen á Hércules. S' esberlan les encontrades y s' en entran sota les aygues. L'ayguat domina les altures y's lligan per sempre les ones de la mar del Nort ab les del Mitjdia, les d' Occident a les del Mediterrá.

CANT VIII.

LA MORT DE GERIÓ.

Hércules s'acosta al mur de Cades. Se deixa pendre á Hesperis de ses espatlles per Gerió qui fa estimbar damunt seu una gran roca. Ressurt de l' aygua y mata al traydor. Naix l'arbre *drago* y plora sanch vora son sepulcre. Hesperis pren tristíssim comiat de la terra que se n'entra y cau en fantasiós desvari. Hércules al posar los peus en terra mata al gegant Anteu y fent arma de son calabre empayta y fa perdre les Harpies, Gorgones y Estimfálides.

CANT IX.

LA FOSSA DELS TITANS.

Mitg batuts per la maror, los Atlants s' enfilan á una serra no somoguda per les ones. Desesperant d' arribar á Cades ahont veuen pendre terra á Hércules, provan per fugir del diluvi d'escalar lo cel. Quant n' está á tres dits la torre feta d' esculls y trossos de montanya se 'ls aterra y ab horrible imprecació rebaten contra Deu los bocins que suran encara del enderrocat edifici. L' Exterminador atia contra ells los elements y ab sa tallanta espasa acaba d' obrir l'abisme del Atlántich en la terra. S' hi enfonzan los Atlants y de llur sepulcre brota 'l volcá de Tenerife. L' Angel enveyna son glavi de foch y remunta al cel despedintse dels altres continents fins al dia del Judici. Allá dalt, s' ou un cántich de gloria al Altíssim. Espanya s' esparpella ab lo sol en Orient. Lo seu Angel pren per ella de mans del Angel trist de l' Atlántida, que al cel s'en torna, la corona de la que abressava 'l mons. La veu del Teyde. Los terratrémols de les illes Atlántiques.

CANT X.

LA NOVA HESPERIA.

Digressió: lo sabi religiós gira 'ls ulls á sa patria. Somni de Hesperis. Coneix la branca de taronger plantada per Hércules. Anyora la terra esfondrada. L'hort de les taronges d'or renaix en Espanya. Les set Hespérides convertides en estels. Lo cant del cisne. Hesperus. Los fills d'Hércules y Hesperis. La regina destronada. Sagunto. La balada de Mallorca. Galicia y la torre d' Hércules de la Corunya. Elcano. Lusitania. Fundació de Barcelona. La veu del Táber. Lo Deu desconegut y son temple en Cades. Hércules posa per fites á la terra les dues columnes del *Non plus ultra*.

CONCLUSIÓ.

A les paraules del sabi, sent lo genovés naixer un mon en sa fantasia. Ses exclamacions. Encertades respostes del anciá. Oferiments de Colon á Génova, Venecia y Portugal. Lo somni d' Isabel. De la valua de les joyes de la Reyna ell ne compra naus. Lo vell desde 'l promontori lo veu volar á completar la creació y s' extasia davant l' esdevenidora grandesa de la patria.

LO SOMNI D' ISABEL

ELLA 's posa la ma als polsos
E com un ángel mitjrihent,
gira á Ferrant sos ulls dolsos,
y aixi diuli gentilment:

—Al apuntar l' alva clara
d' un colom he somiat
ay! mon cor somia encara
que era eix somni veritat.

Somiava que m' obria
la mora Alhambra son cor,
niu de perles y armonía
penjat al cel del amor.

Part d' afora, á voladuries
suspíran les hurís,
dins l' harem oint canturies
d' angels purs del paradís.

Inspirantme en eixos marbres
jo 't brodava un rich mantell,
quant he vist entre verts arbres
rossejá un bonich aucell.

Saltant, saltant per la molsa
me donava 'l bon matí,
sa veu era dolsa, dolsa
com la mel de romaní.

Encisada ab son missatge
vegí 'm pendre 'l rich anell,
ton anell de prometatge,
d' art moresch florit joyell:

Aucellet d' aletes blanques,
li diguí, per mon amor,
tot saltant per eixes branques
ay no perdas mon tresor.

Y s'en vola per los ayres,
y 'l meu cor se 'n vola ab ell.
Ay anellet de cent cayres
may t' havia vist tan bell!

Terra enfora, terra enfora
l' he seguit fins á la mar,
quan del mar fuy á la vora
m' asseguí trista á plorar.

Pus de veure ja 'l perdia,
y ay llávors com relluhí!
semblá que al naixe' 's ponía
l' estel viu del dematí.

Quan en ones ponentines
deixá caure l' anell d' or,
d' hont com sílfides y ondines
veig sortirne illes en flor

Semblava als raigs de mitjdia
d' esmeragdes y rubins,
petit cel de poesia
fet per ma de Serafins.

Tot cantant himnes de festa
una garlanda ha teixit,
me 'n corona humil la testa,
quan lo goig m' ha deixondit.

Aqueix colom es qui 'ns parla,
missatger que 'ns ve de Deu;
mon espós, hem de trobarla
l' India hermosa del cor meu.

Vetaquí, Colon, mes joyes,
compra, compra alades naus,
jo m' ornaré ab bonicoyes
violetes y capblaus.

Diu, y d' anells y arracades
se despulla ab mans nevades,
com de ses perles un cel;
riu y plora ell d' alegria,
y ab son cor en armonia,
perles ay de mes valia
lliscan dels ulls d' Isabel.

WIFREDO LO PILÓS

(LO VELLÓS, LO LLENCER, LO DEL ERM Ó LO D' ANCONA)

(Veurer los números 15, 17 y 19 del any vi)

Ab quant plaher tornem á nusar la publicació de nostres estudis sobre l' alborada de l' antiga nacionalitat catalana! Ab quant gust tornem á llegir, per donarlos á l' estampa, aquestos articles escrits ja fa bastants mesos y anem á refondrer, per ampliarla, la meytat d' un d' ells relativa al Estat asturiá y á son fundador Pelay! Cuantas horas deliciosas debem á est treball histórich, tan en relació ab nostras aficions! Y en aquest temps de miserias y rebaixament en nostre pais ¡cuan agradable es apartar los ulls de la degeneració present y de sas afeminacions y ridicolesas vanitosas, per evocar la memoria d' uns temps y d' uns homens, qu' al mitj de molts defectes, vicis y rusticitats, ab escassa cultura, tenian un ideyal sublime, un esprit de nacionalitat é independencia alentador, y un coratje, una energia digne de l' ideya!

Desde que en l' instrucció primaria, llegirem per primera vegada historia d' Espanya, en lo *Compendi* de Duchesne, ha tingut gran atractiu per nosaltres lo primer temps de la reconquista contra 'ls mahometans y habem

sigut sempre aficionats á llegir y coneixer quant nos ha sigut possible d' aquells sigles, y á figurarnos aquella societat, aquells Estats, aquella civilisació y sos monuments.

Per molt lluny que nostras professions y sos estudis ens hagen portat dels historichs, per molt y molt pocas obras d' historia qu' ens hagen permés consultar y encara pocas vegadas, depressa y á ratos perduts, sempre 'ns han atret aquells temps de la restauració nacional. Los punts dubtosos y las discussions que 's troban al estudiarlos tenen també son atractiu, tant com ells mateixos y contribueixen á fernos agradabilíssimas temps enderrera la redacció y actualment la publicació d' aquest treball.

L' historia de nostre pais te moltes temporadas brillants, esplendorosas, en que la Patria catalana apareix á nostres ulls com vestida de púrpura y coronada d' or. Independent al igual dels majors imperis, fent sentir lo pes de son sceptre y de sa espasa en Europa; lliure de mahometans, de franchs y de tot' altra gent, adornada de monuments magnífichs, la contemplem ab admiració en aquells sigles. Mes per nostra part, no sentim envers sa historia en aquellas temporadas la afició que sentim envers sa historia en altrás remotas y obscuras en que veiem á la mateixa Patria catalana reduida á regions montanyosas y á poblacions petites, presentantse á nostras miradas vestida toscament y ab casco de ferro, agitantse entre duas grans potencias, la mahometana y la franca, lluytant per l' independència ab una y altra, posant los fonaments de sa nacionalitat autónoma, y establint son Estat.

Tenim units en nostra intel·ligencia y en nostres sentiments, l' esprit modern mes progressiu, avansat y reformista, l' esprit de la civilisació actual y fins de la venidera, ab l' amor als estudis històrichs y á las antiguitats, sens la menor preocupació en favor del temps vell, y aquesta unió, que 'ns coloca en una petita minoria, ens fa mes agradables los estudis relatius á una antiga manifestació de la llibertat en nostre pais.

Parescuda afició sentim envers la lluyta de las primitivas confederacions de la Península contra 'ls cartaginesos y 'ls romans, envers la dels Bagaudas contra l' imperi romá y 'ls visogoths: tots aquells capitols de l' historia ahont hi veyem centellejar l' independència, la llibertat, l' autonomia, ens atrauen ab forsa y gustosament.

2 de Maitj de 1877.

En los articles precedents habem presentat la cronologia mes exacta que 's coneix avuy dia dels comptes de Barcelona anteriors á Wifredo lo Pilós, comptes-governadors de la Marca hispana ó espanyola, ó sia Catalunya la Vella, per 'ls monarcas carlovingis de Fransa, desde l' any 801. Dita cronologia es la del laboriosissim y erudit En Enrich Florez, (en lo tomo de Barcelona de la *España Sagrada*;) mes algun tant modificada. Habem procurat en dits articles senyalar be lo caracter d' aquell govern, lo dels alsaments que diferentas vegadas lo conmogueren, lo número y las aspiracions dels partits politichs qu' hi habia llavors en nostra terra, y la legislació de nostre pais en aquella temporada. De tot habem vist sortir una gran facilitat per sacudir la Marca lo jou dels franchs, y erigirse en Estat independent, legalment per medi de las capitulars de Mersen y Quiersy, y superiorment á tota lley escrita y á l' influencia del clero, per medi del vot y parer general, de la gran majoria dels pobladors.

En los sétanta set anys desde l' institució del comptat-marquesat de Barcelona, fins á la destitució del marquès Bernard III, apareix la Catalunya lliure dels mahometans, antiga, vella ó primitiva, com provincia del regne de Fransa y sols després de la mort de l' Emperador Lluís lo Balbucient, apareix com Estat. En lo transcurs d' aquella temporada, l' esprit d' independència dels espanyols d' aquest extrem oriental de la Península y dels po-

bles de la Fransa ó millor dit, Galia meridional, conmovia la dominació dels reys franchs, la desesperació d' un gran número dels independents los portaba á cridar als alarbs ó mahometans contra la dominació de Fransa, l' interés religiós era ab rahó posposat al de l' independència nacional.

Altre partit comprenia lo perill de l' aussili mahometá per la futura independència de la Marca y 'ls independents quedaban dividits en aquestos dos parers.

Los comptes-marquesos de la primitiva Catalunya y de la Galia ó Fransa goda, aspiraban á ferse independents del regne franch, y s' aprofitaban del esprit independent ó separatista dels pobladors, com aquest esprit s' aprofitaba de l' ambició dels governadors y de las lluytas entre 'ls prínceps carlovingis. D' aquí la conspiració de Bera, las acusacions contra Bernard I, y 'ls alsaments de Hunfrid y Bernard III ó de Rovigó. ¡Y cuanta part no tingueren las venjansas personals en los moviments y agitaciones d' aquella temporada! Wulliemund, fill de Bera, juntantse ab lo sublevat Ayzó; Bernard I, de Tolosa, mort per l' Emperador Carlos lo Calvo, no sols per las acusacions relatives á sa vida privada, sino per las de volerse alzar ab lo ducat de Gotia; son fill Guillem II, de Tolosa, alsant la Marca en pes contra l' Emperador, cridant als alarbs en son ausili, é invocant l' independència de l' Aquitania y de tota la Gotia; Bernard II, de Tolosa, son germá, destituit y fugitiu, acusat de voler matar al mateix emperador..... Y la veu dels habitants de la Marca, dels primitius catalans, resonant en tot lo pais, al crit de guerra d' Ayzó, y al de Guillem de Tolosa contra lo govern dels franchs y avans d' agafar ells las armas, arriuant fins al palau imperial d' Aquisgrá, queixantse dels governadors, comensant ja en temps de Carlomagno ab En Joan del Pont y 'ls homes de Mogrony (?) al devant.....

No desdiu, no, aquella temporada de l' historia catalana, de las que tingan mes importancia política, mes interés dramatic, mes llassos ab la historia general d' Europa

y mes trascendencia per l' autonomia de Catalunya. Sens los moviments d' aquellas generacions del sigle IX per emanciparse dels franchs, no hauria estat preparada per trobarla y desenrotllarla los comptes hereditaris. Sens la Marca que 's rebel·laba contra 'ls reys carlovingis, posposant l' interés religiós á l' independència, sens la Catalunya separatista, insurgent, que seguia á Wullemund, á Ayzó y á Guillem de Tolosa, no hauria existit la Catalunya de Wifredo y de Borrell, y sens aquesta no hauria existit la dels Berenguers y dels reys d' Aragó. Per nostra part, no sabem compendrer l' entussiasme per aquestas Catalunyas independents y brillants, sens l' entussiasme per aquell' altra Catalunya agitada, conmoguda, inquieta, ansiosa de novetats, fins «revoltosa», sens l' entussiasme per aquella *Marca hispanica* que tan figura en las capitulars dels monarcas carlovingis, y en las Crónicas y Anals dels franchs en lo sigle IX, per sos esforços per emanciparse. (a).

Abril de 1877.

APARICIÓ DE WIFREDO LO PILÓS EN L' HISTORIA.—DISCUSSIÓ SOBRE SOS PARES Y GERMANS U SOBRE LAS DUÁS ESCRIPTURAS, DE LA GRASSA Y DE CUXÁ, DISCUTIDAS AVANS PE 'LS MAURINS Y EN PRÓSPER DE BOFARULL.—CONSIDERACIONS SOBRE LOS MONUMENTS Y 'L TREBALL POLÍTICH DE LA CATALUNYA PRIMITIVA EN LO SIGLE IX.

La primera vegada que 'l nom del compte Wifredo de Barcelona anomenat «lo Pilós» se presenta en l' Historia, es en documents dels anys 875 á 888. Las primeras noticias auténticas, documentadas, verdaderament históricas d' aquest compte, no 's troban ja en documents dels reys

franchs ni en los Anals y Crónicas de Fransa, com las dels Comptes de Barcelona anteriors; sino únicament en pergamins dels arxius de Catalunya. Los novelistas ó fabulistas de l' historia catalana, que desde lo sigle XIII al XIX han sigut molts, fan apareixer al compte Wifredo alguns anys avans, li donan per pare ó molt pròxim parent al compte-marqués Hunfrid ó á un personatge imaginari, y al públich, al pais, li donan per veritat històrica una cadena de cuentos, suposicions y relacions solsament possibles ó impossibles del tot.

Lo compte Wifredo sols en tradicions modernes y en relacions fabulosas, infundadas, apareix desde sa infansia, rodejat d' episodis romantichs; mes aquesta aparició va de cuento, cap fonament te en los arxius, cap document dels sigles del mateix personatge la comproba, cap autoritat històrica l' apoya; únicament escriptors moderns, del sigle XIII al XIX, la publican, sens mes autoritat que la sua propia, es dir, sens cap autoritat racional. Lo qu' es en documents ben certs, lo qu' es en la historia digne de tal nom, es dir, veritable, séria, concienzosa, formal, lo compte Wifredo solsament apareix verdadera y autènticament ja home fet, sens episodis romantichs, sens saberse positivament son llinatge ni sos pares, ni com sigué nomenat marqués, es dir, capdill dels comptes de la Marca hispana ó primitiva Catalunya. La aparició va acompanyada de menos noticias que la d' altres comptes anteriors á ell, la veyem com veyem la dels comptes d' Urgell, Gerona, Cerdanya ó Besalú, dels qui habem parlat anteriorment; es dir, sens saberse son llinatge, sens coneixerse son origen, sa casa, ni sa infantesa. Aixis com podem conceptuar qu' aquestos comptes particulars eran nomenats per 'ls reys franchs, com los comptes generals, ó marquesos de Barcelona, lo mateix podem formar concepte de que á Wifredo tal volta lo nomená compte lo mateix regne. En quant á la familia, casa ó llinatge d' aquest compte y á sos fets avans dels primers documents que parlan d' ell, no se 'n sap cosa alguna, sols unas paraulas d' un document

de l' any 977, que mes endevant veurém, (*subditorum carus patricius*) que volen dir: «dels subdits estimat patri-ci», indican qu' era de Catalunya la Vella, puig sols en ella governá ó del comptat de Vich, si la paraula *patricius* significa en dit document «compatriota, compatrici, conacional, paisá» y no significa «noble, principal».

En altre document de l' any 906, que també veurem, se diu que Wifredo y sos germans foren alsats (*suscitati*) en lo territori de Vich y aixó pot fer preguntar, si eran d' aquell comptat ó al menos hi residian.

Una tia (Eylon), un germá (Seniofred) y lo sogre (Seniofred també) de Wifredo se coneixen positivament y qu' eran hisendats á Catalunya la Vella. Lo fill sucesor de Wifredo en los comptats de Barcelona, Vich y Gerona, s' anomená Borrell ó Wifredo Borrell; Borrell s' anomenaba lo compte que l' any 797 posá Lluís lo Piadós á Vich ó Ausona, Cardona y Casserras, lo nom de Borrell es peculiar de Catalunya, era y es encara costum posar als fills majors los noms dels avis ó dels besavis y Wifredo apareix en l' historia en lo comptat de Vich. ¿Seria fill ó net del compte Borrell de Ausona de l' any 797? Per serne fill, deuria aquest ser molt jove en dit any y haber tingut á Wifredo essent de edat ja molt avansada, puig Wifredo morí l' any 898, aixó es, un sigle despres d' haber lo pare rebut lo mando del comptat d' Ausona, lo qu' apar inverosimil. Verosímil, que Wifredo lo Pilós fos net del Borrell del any 797. «L' any 829 l' Emperador Lluís lo Piadós concedí á son fidel Suniefredo la vila de Fontcuberta en lo comptat de Narbona, de la mateixa manera que Carlomagno l' habia concedida al comte Borrell pare de Suniefred.» (*Hist. gen. Languedoc. I. d. 46.*) Apar que Wifredo lo Pilós era fill d' un comte Suniefredo, fos lo d' Urgell l' any 819, fos lo marqués de l' any 844 ó un altre; es verosímil, pe 'l nom de Borrell que portaren un fill, un net y un bisnet de Wifredo, que aquest fos net d' un Borrell.

Wifredo s' anomenaba també lo Wifredo Borrell fill

del Pilós y també podria dirse, si lo pare d' aquest s' anomenaba Wifredo com ells dos y tant, que alguns donan al Pilós per fill del compte Wifredo de Besalú de 'ls anys 850 y 858, al qui confonen ab lo marqués Hunfrid. Es digne de repararse: qu' avans de Wifredo lo Pilós no 's troba en la primitiva Catalunya altre compte Wifredo que lo de Besalú, que l' any 858 fundá lo monastir de Ridaura, y que aquest compte de Besalú reb en los documents que d' ell quedan, titols molt honorífichs, mes brillants que 'ls altres comptes. Venerable (*venerabilis Comes*) l' anomena una sentència ó judici donat per sos vescomptes l' any 850, excel·lentíssim y reverendíssim senyor y marqués (*reverendíssimus ac excellentíssimus vir dominus, Marchio*) l' anomena lo bisbe de Gerona Suniefred en l' acta de dedicació de Ridaura l' any 858 y tenia dos viscomptes y dos *vassos*, com se veu en dit judici (*Marca hisp. Doc. 21. Pujades, Cronic. t. 6. p. 244 y Esp. Sagrad. t. 43. Ap. ultim. Carta d' En Caresmar.*) Aquestes circumstancies fan pensar si seria pare de Wifredo lo Pilós, si seria aquest mateix, que morís sobre 'ls vuytant anys d' edat. De totes maneres apareix distingit entre 'ls altres comptes. (1)

Altres fills de Wifredo s' anomená Rodulph, sens que s' en dedueixi que lo Pilós fos fill d' un Rodulph.

Un Wifredo vescompte (*Wifredo Vice comiti*) hi havia l' any 841 en los comptats de Besalú ó Ampurias, segons se veu en un document publicat per lo sabí y laboriós Villanueva (*Viaje literario á las iglesias de España, t. 13. p. 222.*) S' ignora si era ó no lo mateix compte de Besalú de nou anys després.

En temps de Wifredo trobem dos comptes del mateix nom, un l' any 888 en una donació feta al monastir de la Grassa, (diócesis de Carcassona, en la Narbonesa) per Senanda, Suniefred y 'ls comptes Wifredo, Rodulph y Miró fills de «Don Suniefred y Donya Ermesinda» (*Hist. gener. du Languedoc. I.*) y altrel' any 898 en una donació feta al monastir de Cuxá (Conflent,—Rosselló) per las

comptesas Ermesenda y Quixilo, los comptes Rodulph y Miró que figuran en lo comensament de l' escriptura y 'l compte Wifredo (*S. Wifredo comite*) que sols figura entre 'ls firmants y sembla que passá desapercibit á molt erudits antiquaris, com En Esteve Baluzi y En Prosper de Bofarull. (*Marc. Hisp. col. 376 y Doc. 56. Cond. Vind. I. 4.*)

¿Algun d' aquestos Wifredos era lo Pilós? Ó ells y un compte Wifredo germá del compte Miró qu' existia en lo Rosselló l' any 873 (*Hist. Lang. I.*) son un sol subjecte y aquest es Wifredo lo Pilós fill de un Seniofred, y Ermesinda, germá de Sesenanda, Seniofred, de las comptesas Ermesenda y Quixilo y dels comptes Rodulph y Miró del Roselló?

Per lo que 's dedueix de las datas de dit document de la Grassa y dels de fundació del monastir de Ripoll, com direm després, li semblá á En Prosper de Bofarull, que 'l Wifredo de la primera no podia ser lo de la segona, es dir, lo Pilós. Podria aquest ser lo de l' altra escriptura, la de Cuxá, del any 898, lo Wifredo que sols firma, que no consta en lo cos del document y qu' ha passat desapercibit. Mes lo Pilós firmá sempre junt ab sa esposa Winidilda y lo de las escripturas de la Grassa y de Cuxá no firma ab esta comptesa. Tingué lo Pilós fills anomenats Wifredo, Rodulph y Miró, com los del document de Cuxá, una filla anomenada Chixilone, nom semblant al de Quixilo y altra anomenada Ermisinda, ab lo que tenim, que 'ls donants á Cuxá l' any 898 podian ser cinch dels nou fills que constan tingué lo Pilós.

L' any 874 y encara també l' any 901, hi habia un compte Miró del Rosselló, (*Marc. Hisp. Doc. 34, 38, 39, 41, 43, 56, 57, 58, y 60*) que l' any 873 tenia un germá anomenat Wifredo. (*Hist. Lang. I. d. 99.*) En un document del monastir d' Arles, (del Roselló, en Vallespir) expedit per l' Papa Joan XIII, lo compte Oliva, net de Wifredo lo Pilós, diu, que l' expressat monastir fou edificat per un germá de son avi: (*Oliva comes postulavit quod monasterium quod vocatur Arulas constructum á fratre avii sui...*) Any 988. (*Marc. Hisp. Doc. 110*).

Es molt verosímil qu' aquest germá de Wifredo lo Pilós, fos aquest compte Miró del qu' hi ha tants documents, puig Arles es en lo comptat rosellonés que tenia. Aquest compte Miró tenia per pare á un Suniefred. (*In iudicio Mirone comite..... venit homo nomine Sesenandus mandatarium comite Mirone et dixit..... domine Seniofredo genitore seniore meo..... Anno XXXIV reg. Karolo rege* (874). *Marc. Hisp. Doc. 34.* Sentensia de Vernet ó per En Llorens). (2)

Wifredo lo Pilós tenia diferents germans, segons lo contemporáneo seu lo bisbe Idalquer; un de sos germans s' anomenaba Seniofred; tenia també un fill del mateix nom.

(.....*nobilissimum principem Wifredum et fratres ejus.....* Actas del concili de Barcelona de l' any 906. Discurs del bisbe Idalquer de Vich. (Pujades t. 6. Villanueva t. 6. Prosp. Bofarull t. I. *Esp. Sagr.* t. 28).

(...*me Wifredo comite de fratre meo nomine Seniofredo.* Acta de consagració de S. Joan de las Abadesas, any 887. Opusc. d' En J. Ripoll Vilamajor).

Altra probabilitat de que fos germá del compte Miró del Rosselló.

Aixís Wifredo lo Pilós tenia un germá anomenat Seniofred, no hi ha probas de que no 'n tingués altres anomenats Rodolph (nom que posá á un de sos fills) y Sesenanda. Seniofred s' anomenaba lo pare del compte Miró del Rosselló, del any 874 á 901, Seniofred lo marqués Gotia y de la Marca l' any 844, Seniofred lo compte d' Urgell y Cerdanya l' any 819. ¿Seria Wifredo lo Pilós lo de l' escriptura de la Grassa l' any 888, germá de tots aquells comptes allí firmants y fill de Seniofrid y Ermesinda (nom d' una filla sua) ja difunts en dit any? ¿Será certa l' hipotesis dels erudits Maurins historiadors generals del Languedoc? Es molt verosímil. Y 'ls firmants de l' altr' escriptura, la de Cuxá, de l' any 898 ¿serán cinch dels nou fills de Wifredo lo Pilós? Poch pot duptarsen.

Probas positives de que Wifredo lo Pilós sia lo de l' es-

criptura de la Grassa, de que tingués uns germans anomenats Rodulph y Sesenanda y fos fill d' Ermesinda, no n' hi ha; de que fos germá de un compte Miró del Roselló fill de Seniofred y per consegüent fill del mateix Seniofred, n' hi ha una; també de qu' era germá de un Seniofred. Lo demés que casi afirmem, es molt probable y la semblansa de noms de sos fills ab los firmants d' aquestas duas escripturas tant eruditament discutidas per 'ls Maurins y En Prosper Bofarull, dona moltes probabilitats, puig sempre ha estat molt frequent posar l' home á sos fills los noms de sos pares y sos germans.

Perque lo Wifredo de l' escriptura de la Grassa sia lo Pilós, hi ha la dificultat de que aquest, als 20 d' abril del any 888, era á Ripoll per la dedicació del monastir, com consta en l' acta d' aquesta (*Marc. Hisp. Doc.* 45,) que l' escriptura de la Grassa, que te esborrat tant sols lo dia, es del 14 d' abril al 15 de maig del mateix any, que de Ripoll á la Grassa hi ha mes de vint lleguas y en aquell temps se viatjava á cavall y per camins dolents. Mes també podrian dir, que tal volta Wifredo no firmá personalment l' escriptura de la Grassa, sino qu' autorisá á algu perque la firmés per ell, per cual motiu trobem qu' en dita escriptura Odó no era reconegut per 'ls firmants per rey de Fransa y en la dedicació de Ripoll Wifredo, al mateix mes d' abril del 888, lo regoneixia per tal.

Y aqui tenim l' altra dificultat.

L' acta de dedicació de Ripoll porta la data *XII Kalendaris maij anno primo regnante Odone rege*; 20 d' abril, «any primer, regnant Odó rey» y la de la Grassa,.... *medii anno quod obiit Karolus Imperator..... regnante Rege expectante*; «tants de las calendaris, nonas ó idus de «maig (14 abril á 15 maig) del any que morí Carlos Emperador (Carlos lo Gros, mort en novembre de 887 ó en «janer de 888)... regnant, esperant Rey.» (3) Si ab tants pochos dias de diferencia s' otorgaren dos documents, un regoneixent per rey á Odó y altre no regoneixentlo, sembla que Wifredo lo Pilós, que positivament lo regoneixia

als 20 d' abril, no estaria per regoneixerlo poch's dias avans, com no va deixar-lo de regoneixer dias, mesos y anys després. Donchs segons aquesta diferencia d' apreciació política en tants poch's dias, no podria ser lo mateix Wifredo lo Pilós, lo de l' escriptura de la Grassa. Mes aquesta dificultat te solució.

Pot ser la familia de Wifredo estava dividida en quant á regoneixer per rey de Fransa al valent compte de Paris Odon ó Eudon y aixis com ell per sí sol lo regoneixia, tal volta sos germans no. ¿No veyem sempre que la germandat no vol dir que tingan de ser los homes de una mateixa opinió política? Donchs pot ser tots ó alguns germans de Wifredo no regoneixian á Odon y ell per condescendencia ab sa familia, firmá una escriptura ahont se doná lo trono per vacant, la de la Grassa ja dita; escriptura particular. Mes quant expedia los documents ell sol, com los de Ripoll y las Abadesas, posaba la data segons sa opinió.

Qu' en la escriptura de la Grassa no hi firme l' esposa de Wifredo, que l' any 887 y si volem lo 875, son germá Seniofredo fos *clo*, no vol dir que 'l Wifredo de l' escriptura de la Grassa no sia lo Pilós. Si l' escriptura era de donació d' uns germans en memoria de sos pares, res d' estrany que las mullers dels donadors no hi firmessen. Los documents firmats per Wifredo lo Pilós y sa muller son expedit's per ells dos sols, no ab germans ni altres parents d' un ni d' altre. L' abreviatura *clo*, segons en Prosper de Bofarull, la porta al costat lo nom de Seniofred germá de Wifredo (*me Wifredo comite de fratre meo nomine Seniofredo clo.*), en l' escriptura de dotació de San Joan de las Abadesas. (*Cond. Vind. I. 4.*) Mes l' abreviatura *clo* no está demostrat que vulga dir difunt (*condam*); es mes probable que significa eclesiástich, clergue (*clerico*) y aixis lo Seniofredo *clo* l' any 887 ó lo 875, podia firmar la donació á la Grassa l' any 888.

L' any 899 Seniofred, germá de Wifredo lo Pilós, era ja difunt; *condam* l' anomena un document de sa neboda l'

abadessa Emmon de San Joan. (*Cond. Vind.* I 4 y 8). Mes aixó no vol dir que l' any 887 y l' any 875 no fos viu y l' any 888 no pogués firmar l' escriptura de la Grassa. Compte l' anomena l' expressat document; es que sent fill de compte podia tenir aquest titol ab tot y ser clergue y donárselo, ja difunt, una parenta sua. Cabalment alguns fills d' aquella dinastia de Wifredo foren bisbes y s' anomenaban tals y ademés comptes. En vida si que tal volta Seniofred, essent ja clergue, (*clerico, clo.*) no 's titularia compte per humilitat, aixis no es estrany que lo Seniofrid de l' escriptura de la Grassa fos lo Suniefred *clo.*, germá de Wifredo, puig en dit document hi va sens titol y Sese-nanda, qu' hi va lo mateix. pot ser era *Deo-dicata*, es dir mitg monja. Tal volta la circumstancia de ser ab dos dedicats á l' Iglesia, feu que en dita escriptura anessen al devant de sos germans Wifredo, Rodulph y Miró y no portessen lo titol comptal.

Perqué á Wifredo lo Pilós li pervinguessin hisendas de son germá Seniofred *clo.*, no habia de morir-se aquest. Podia renunciar á sos bens ó donarlos á sos germans avans de l' any 887 y fins del 875, al fer-se clergue. (*Con-sagració de San Joan. Opusc. Ripoll*).

No te dubte, per lo document del Papa Joan XIII, qu' un germá de Wifredo lo Pilós, avi del compte Oliva, construí lo monastir d' Arlés; no te dupte, per altre document, que 'l compte Miró del Rosselló tenia un germá anomenat Vifredo l' any 873; no te dubte, per la senten-cia de Vernet, l' any 874, qu' aquest compte Miró era fill de un compte Seniofred, es evident que lo Vifredo ger-má de Miró era fill del mateix Seniofred. Tambe careix de dubte, segons los documents de dotació de San Joan de las Abadesas, que Vifredo lo Pilós tenia un germá ano-menat Seniofred. Aquestos son los fonamens de la hipó-tesis que fa á Wifredo lo Pilós fill dels comptes Seniofred y Esmesinda de la escriptura de la Grassa.

Es molt probable, que lo compte rosellonés Miró edifi-cá lo monastir de Arlés; donchs ho es que son germá Vi-

fredo seria lo Pilós, puig un net d' aquest digué, que dit monastir fou edificat per un germá de son avi. L' identitat de noms dels fills y del germá de Wifredo lo Pilós ab lo dels difunts citats en l' escriptura de la Grassa y ab los otorgants de la mateixa, la probabilitat de que lo compte Miró de dita escriptura sia lo del Rosselló d' aquells anys, puig la Grassa es d' un bisbat vehi del rossellonés, fan molt probable y verosimil, que lo Pilós sia lo Wifredo del espressat document, que lo Miró compte del Rosselló y germá d' un Wifredo, sia lo Miró de la mateixa escriptura.

Los Maurins, erudits historiadors del Langüedoc, afirman que lo Seniofred difunt de l' escriptura de la Grassa, pare de Wifredo y dels demás otorgants, era lo Marqués de la Gotia y de la Marca 'ls anys 844 á 46 Suniefred. Molts autors dihuen qu' aquest Suniefred marqués, es lo mateix que l' any 819 era compte d' Urgell, Cerdanya, Berga, Pallás y Ribagorsa y que l' any 840 (*vicesimo VI imperante domino nostro Hludovico. Marc. Hisp. Doc. II*) se presenta encara com compte d' Urgell y ho sigué, segons En Villanueva, fins l' any 844.

Per nostra part, no habem pogut comprobar ab documents l' identitat d' aquestos tres Seniofreds: lo compte d' Urgell del any 819, lo marqués de Gotia y la Marca dels anys 844 á 46 y lo difunt de l' escriptura de Grassa l' any 888, pare d' altre Seniofrid, de Sesenanda, dels comptes Wifredo, Rodulf y Miró. Mes la veyem sumament probable.

Las paraulas de la carta del Papa Joan XIII dihent, que un germá del avi del compte Oliva edificá lo monastir d' Arles, son un dels fonaments principals per afirmar que Wifredo lo Pilós era germá del compte Miró del Roselló. Mes ¿y si 's tractés del avi materno del compte Oliva? La mare del compte Oliva, net per part de pare de Wifredo lo Pilós, s' anomenaba Ava; mes res se sap de son llinatge, per cual motiu no 's podria traure consecuenca, si al parlar del avi de dit compte Oliva s' entengués, no l' avi

patern, Wifredo lo Pilós; sino l' avi matern, que s' ignora qui era.

De totas maneres, los fets y probabilitats qu' indican en Wifredo lo Pilós unas relacions de parentiu en lo comptat del Roselló, no estan relacionadas ab lo carácter d' ausonés ó vigatá que li donan, junt ab sos germans, las paraulas del bisbe Idalquer: *suscitati in terra Ausonæ* y á ell sol las de la tercera dedicació de Ripoll: *subditorum carus patricius* y la circumstancia de ser relatiu á Vich y á la vall de Ripoll la majoría de sos fets y de tots sos documents coneguts.

No sabem compaginar be, relativament á la genealogia de Wifredo, lo rossellonés y lo vigatá qu' hi trobem.

Com vulla que sia: si lo Wifredo de l' escriptura de la Grassa no era lo Pilós, si lo de l' escriptura de Cuxa, desaparebit per que no figura sino entre 'ls firmants, no eran ell ni son fill del mateix nom, no se sab qui eran. L' haber passat per alt á En Baluzi y En Prosper de Bofarull lo *Wifredo comite* de l' escriptura de Cuxá, los feu raciocinar diferentment.

L' esposa de Wifredo consta en tots los documents que d' ell se coneixen, exceptada l' escriptura de la Grassa, si es ell lo Wifredo que l' otorgá. Consta lo nom de dita muller, Winidilda y lo de son pare Seniofred consta en los documents de dotació de San Joan de las Abadessas.

(*Winidillis, Winidildes, Winezeldes, Winedillis, comitisa... trado omnem portionem... quem ego habeo... de quondam patrem meum nomine Seniofredo...* (Anys 887 á 898) *Marc. Hisp. Doc. 45, 46, 50, 51 y 61* y *Opusc. Ripoll. Consag. de S. Joan.*)

No se sab si lo pare de Winidilda era lo Seniofred germá de Wifredo, ni es ben segur si dita comtesa tenia un germá del mateix nom, puig la paraula *avunculus* en los documens d' aquells sigles, tan significa oncle patern, com matern y ab esta paraula titula á un Seniofred, una filla de Wifredo y Winidilda, abadessa de San Joan.

Se repara que Wifredo y Winidilda firmaren tots los

documents que se coneixen de dit compte, exceptat un que no es ben segur lo firmés y si 'l firmá no es d' ell exclusivament, ens referim á la discutida escriptura de la Grassa.

La tia paterna de Wifredo lo Pilós consta en l' acta de dotació del monastir de Ripoll, any 888.

(*Wifredus comes... alodæ... quem adquisivit per vocem liberto suo nomine Sarracino qui fuit de ammita sua nomine Eilone... Marc. hisp. Doc. 46.*) (4)

La sentència del compte Salomó de Cerdanya al poble d' All, ab son vescompte Adalelm, es donada á favor d' un Witisclo nebot d' Aylone filla del compte Asinari de Galindo (*Aznar Galindez* en castellá), any 863, 23 del rey Carlos lo Calvo. ¿Seria aquesta Aylone la Eilone tia de Wifredo lo Pilós? Y 'l Witisclo ¿seria Wifredo lo Pilós ó un germá ó un cosí germá seu? S' ignora.

(*...homo Witisclus dixit... amita mea Aylone... patri suo Asenari Galindonis comite... Anno XXIII regnante Karulo rege. Traggia. Memor. de la R. Acad. de la Hist. T. 4.*)

No pot traurers consecuencia per la genealogía de Wifredo lo Pilós, del parentiu de compte pirenaich d' Aragó Asinari, benefactor del monastir de Labaix en temps de «son senyor rey» (*domini regis nostri*) Carlomagno, cual compte se titulaba marqués (*marchio*); ho seria de Pallás y part del alt Aragó. No pot traurers tal consecuencia, puig s' ignora si Witisclo era germá ó cosí germá de Wifredo lo Pilós ó era aquest mateix.

En lo següent article discutirém la data ó fetxa de l' aparició de Wifredo lo Pilós y establirém una hipótesis nova y fundada sobre la mateixa aparició, discutint incidentalment la cessió de la soberanía de la Marca per 'ls reys de Fransa y també l' existencia de lo comptat d' Ausona en lo sigle IX, indicant altres comptats desd' últims del VIII y las ventatjas dels septentrionals.

J. NARCÍS ROCA.

NOTAS

a Perqué 'ls lectors poch enterats de l' historia de Catalunya entengan millor aquestas paraulas, posem la llista dels comptes hereditaris de Barcelona als qui 'ns referim.

Wifredo lo Pilós, fins á l' any 898.—Wifredo Borrell, al 912.—Sunari, al 954.—Borrell, al 992.—Ramon Borrell, al 1018.

Berenguer Ramon I, al 1035.—Ramon Berenguer I; al 1076.—Ramon Berenguer II, al 1082.—Berenguer Ramon II, al 1096.—Ramon Berenguer III, al 1131.—Ramon Berenguer IV, al 1162.—Ramon Berenguer V ó Alfons I, rey d' Aragó, al 1196.—Los demás reys del mateix.

1 En l' acta de consagració de Ridaura aquest compte Wifredo de Besalú apar com que també ho sigués d' Ausona y també en vida, rebé altres títols honorífichs: «venerable senyor compte Wifredo digne de ser nomenat ab tota veneració ó reverencia» (...*ecclessiam quæ est in comitatu hisuldunense vel ausonense... venerandus dominus comes cum omni veneratione vel reverentia nominandus Wifredus...* (*Hist. gen. Lang. I. d. 46.*) Wifredo lo Pilós no rebé en vida títols tan brillants.

2 Lo document que porta, que lo compte Miró del Rosselló tenia un germá anomenat Wifredo, es l' acta de consagració de Sta. María de Formiguera en lo Capsir (Rosselló) y diu «...*Sigebodus... Narbonensis... archiepiscopus... deprecatus... á comitibus Wwifredo et fratre ejus Mirone et comitibus Olibanæ et fratre ejus Agfredo... pro remedio animarum nostrarum seu parentum nostrorum... Anno... DCCC. XX. Indic. VI. anno XI regnante Karolo glorios. rege.* Los historiadors generals del Languedoc dihuen, qu' Oliba y Agfred eran comptes de Carcassona y molt prop parents de Wifredo y Miró; qu' estos dos eran lo Pilós y lo compte de Rosselló y que 'l document es dels anys 873 ó immediats. Encara qu' hi llegim l' any 820, que no era lo XI de ningun rey Carlos en lo Rosselló, encara que l' any 11 de Carlos lo Calvo era lo 851 y no lo 873, lo nom del arquebisbe Sigebodo, (que 's diu, vingué llavors á Barcelona per buscar en la petita iglesia de Sta. María del Mar lo sepulcre de Sta. Eulalia, junt ab lo bisbe Fodoyno) y l' autoritat racionalíssima dels erudits Maurins, ens fan admetrer la fetxa que zenyaian.

Dihuen també los Maurins, mes sens apoyarho ab document, tan sols en la cita: *Concil. t. 9. p. 52.*, que Wifredo y Miró tenian un germá anomenat Humfrid. No 'ls passá per alt lo Wifredo compte firmant de l' escriptura de Cuxá l' any 898; s' inclinan á assegurar que 'ls otorgants d' ella eran Wifredo, germans y altres parents seus y no fills de Wifredo, com indiquem nósaltres; troban al Wifredo germá de Miró d' aquells anys, emparentat ab diferents comptes del Mitjdia de Fransa y als dos los donan per fills del marqués Seniofred de l' any 844.

3 L' escriptura de la Grassa, de l' any 888, te moltes paraulas esborrades y la falta d' ellas dona lloch á dubtes. En la fetxa ó data, després de *rege expectante*, falta alguna paraula y segueix aquesta: *tenenda*, faltan altres paraulas y segueixen las firmas dels cinch otorgants: «Sesenanda, Seniofrid, Wifredo compte, Rodulph compte y Miró compte» y las de *Chiwilanes, Desindus, Jours, Blorago, Oliva, y Wuifredus*, com testimonis.

En la de Cuxá, de 'ls anys 893 ó 898, es particular que 'l compte Wifredo no figura entre 'ls otorgants, sols entre 'ls firmants y firma després de la comptesa Ermesinda (*S. Wifredo comite*) y avans dels comptes Rodulph y Miró y de la comptesa Quixilo.

L' article estava ya compost quant llegirem, per primera vegada, en l' *Histoire generale du Languedoc*, lo que diu sobre Wifredo lo Pilós, las escripturas de la Grassa y Formiguera y tota la de Ridaura.

4 Fa segles que no existeixen los edificis de San Joan de las Abadesas y de Santa María de Ripoll alsats per Wifredo lo Pilós; sos descendents los tiraren á terra per ferlos de nou. mes espayosos, per realzarlos mes grans. Dels temps de Wifredo sols ne queda l' iglesia parroquial de San Pere de Ripoll, la mateixa consagrada per 'l bisbe de Vich Godmar l' any 890, (Marc. Hisp.) ab sas tres naus de voltas baixas semicirculars, sas pilastras cuadradas, son campanar també quadrat y sas robustas parets, tot cas; sens esculturas en las portas ni en los capitells; iglesia posada en lloch alterós, dominant la vila, aixis com lo monastir está en un plá.

Del edifici de San Joan de las Abadesas alsat per Wifredo, casi res ne queda, puig los archs y las columnas ab extranys capitells, dels absides laterals de l' actual iglesia, no semblan del sigle IX, sino posteriors, si 'ls comparen ab los claustres (ja destruits) y ab las columnas del crucer de San Pere de las Puellas de Barcelona, obra del sigle X y altres obras del mateix sigle. L' iglesia de San Joan de las Abadesas es de mitj sigle XII y lo demás del monastir es posterior encara.

L' iglesia de Santa María del monastir de Ripoll edificada per Wifredo, destruïda l' any 935 per alsar nova iglesia y del 970 al 77 se 'n edificá en son lloch un' altra. L' any 1022 y 'ls immediats fou tirat á terra quant hi havia, per l' abad Oliva, per alsar l' iglesia y lo monastir qu' en nostre temps veyem enrunats.

La Col·legiata de las Abadesas y lo monastir de Ripoll tenen mol merit artistich, sobre tot lo monastir, per sos ábsides, sa portada, son claustre y son campanar; mes al que coneix los estils arquitectonichs de cada época, no li causan la mateixa impressió que causa l' iglesia de San Pere de Ripoll. Baix las altas voltas mitj circulars de San Joan, baix las del presbiteri del monastir ripollés, baix lo portxe de Santa María, de la portada qu' ideyá lo geni del abad Oliva, baix las arcadas del claustre de Ripoll, hom que veu que son construccions del sigles XI y XII, no 's troba ni 's sent en lo sigle IX, en l' alborada de la nacionalitat catalana, en aquella temporada de naixensa de Catalunya com Estat y de treballosa organisació de nostre país; sino que 's troba en una temporada ja de complerta formació y d' organisació acabada. Al contrari en l' iglesia de San Pere de Ripoll. Apesar de las profanacions artisticas que l' ignorancia y lo mal gust han acumulat sobre d' ella, hom s' hi sent en lo sigles IX y X.

Continuament sentim acusar á nostre sigle de destruidor dels monu-

ments antichs, sens respecte á son merit ni á sa importancia y significació históricas. Mes fortas acusacions mereixen los sigles anteriors. Los homes dels X, XI y següents, trobant pobres y massa sencills los monuments dels sigles IX y predecesors, los tiraban á terra per ferne de nous en son lloch y los tiraban á terra encara que fossen petits, que no servis- sen de destorb per alsar los nous, encara qu' hi hagués terreno suficient per edificar lo modern al costat del antich, de gran importancia históricas moltes vegadas ;Perque, per exemple, á San Joan de las Abadesas y á Ripoll, no podian los homes dels sigles X, XI y XII deixar al menys las iglesias alsadas per Wifredo en abdos monastirs, ja que tenian aquets gran significació y ells lloch de sobras per 'ls nous edificis al costat dels antichs?

Los qu' admeten l' existencia d' una interveió sobre humana en las cosas de la societat, poden dir molt be, que la destrucció dels edificis gotichs y romans ó romans-bizantins feta en los sigles XVIII y XIX, es castich providencial de las destruccions d' edificis dels sigles IX, X y anteriors feta per 'ls homes del sigles següents fins al XVII. Francament, quant veyem las ruinas d' un monument gotich ó romanich, sentim molt la destrucció d' ell; mes ens preguntem desseguida ;ahont son tants monuments dels sigles anteriors á aquells, que llavors foren tirats á terra sens respecte á sa significació? Tenim visitadas, fundament conmoguts, las ruinas del monastir ripollés y admirats sos ábsides, son mosaich del presbiteri, son claustre, sa portada y son portxe. Al veurer enrumat aquell monument sentiam viva y amarga pena; mes ens preguntabam ;ahont es lo monastir qu' alsá Wifredo? Ahont es al menys l' iglesia de l' any 888? Y l' acta de dedicació de l' any 1032 ens contestaba, que 'l compte Miró destruí per petita l' iglesia de son pare Wifredo, per altre mes gran y somptuosa... (*Comitis Mironis qui eamdem Ecclesiam admodum parvulam destruens maiori sumptu et opere edificavit*).

Podrá dirse que 'ls monuments dels sigles XI y següents tenen mes merit artistich que los dels sigles anteriors; pero no es aquest mérit la única ni la primera circumstancia á que 's deu atendre per la conservació dels monuments d' arquitectura y demes bellas arts; sino que també deuen considerarse y á voltas en primer lloch, la significació históricas y l' antiguitat.

Prescindir d' aquestas duas circumstancias per atendre al merit artistich solament, es materialista en lo sentit desfavorable d' aquesta paraula, es apartarse del ideyal d' una manera dolenta per la virilitat d' un poble. Si admirem, per exemple, lo monastir de Ripoll, las magníficas páginas qu' encara ne quedan casi be senceras, si 'ns agrada la Col-legiata de las Abadesas, sentim mes en l' iglesia de San Pere de Ripoll y la de San Pere de Barcelona, com sentiriam mes en las de San Pere de Mogróny, encara que faltadas del merit artistich que tenen aquella col-legiata y dit monastir. Y es que á nostres sentiments d' independencia responen mes qu' aquestos monuments d' uns sigles d' autonomia assegurada, aquells edificis petits y comparativament rustechs que són d' uns sigles de lluyta, de combat per constituir y assegurar l' autonomia catalana. Son d' unas generacions que desde lo punt de vista d' aquesta independencia, necesitaban mes valor, mes energia y tenen major merit que las generacions dels

sigles XI y XIII. Desde lo punt de vista de l' autonomia de Catalunya, los independents de las montanyas simbolisats per lo princep Quintiliá de Mogrony, la República catalana primitiva, montanyesa ó del sigle VIII, (que tinguerem l' honor d' anomenar los primers en un diari d' aquesta ciutat, *La Independencia*, en Agost de 1872,) los separatistas del sigle IX representats per los alsaments d' Ayzó y Guillem de Tolosa, los que prepararen l' adveniment de Wifredo, y aquest, sos germans, fidels y seguidors, y després son net Borrell, son mes grans que 'ls homes de la Catalunya dels sigles XI y XII que trobaren ja la Marca espanyola com Estat, feta y assegurada. Per aixó sos monuments, encara que de poch mérit com obra d' art y fins rustichs si 's vol, fan sentirnos tant y mes que 'ls monuments romanichs ó romans bizantins dels sigles dels Berenguers.

Aquestas destruccions dels edificis dels sigles VIII y IX en los sigles següens no son peculiars de Catalunya. ¡Que no se 'n han comés de profanacions á Covadonga, ja dins de la cova, ja prop d' ella, edificanhi lo monastir? Ahont es lo monastir qu' allí alsaren Pelay ó son gendre Alfons I? Ahont l' iglesia de Santa Creu de Cangas d' Onis alsada per Faffila fill de Pelay? Ahont l' iglesia de Cangas mateix y, los edificis ahont residian los primers reys d' Asturias? Y la catedral d' Oviedo alsada per Alfonso II? Y lo panteon dels reys d' Asturias alsat por lo mateix? Tots aquestos edificis de tant gran importancia histórica foren tirats á terra per rustechs, petits y massa sencills, encara que sent petits, no feyan destorb per alsar los moderns mes espayosos y mes elegants. La circunstancia de no considerar sino lo mérit artistich dels edificis y poch ó gens sa importancia histórica, es una senyal de poca il·lustració d' un país ó d' una época, es indici de que l' un ó l' altra sols se guian per 'ls sentits.

Cuant hom considera lo gran número de monuments artistichs anteriors al cristianisme qu' aquest destruí desde 'ls temps de Constantino y 'l gran número de monuments artistichs anteriors als sigles X y XI qu' aquestos y los següents han destruit, arriba á no fer cas ni á escoltar las lamentacions ab que lo zel religiós plora la destrucció de sos edificis romans-bizantins, gotichs y mes moderns y á no escoltarse mes que las lamentacions del art y de la historia del treball. Avuy en dia l' art y aquesta historia, junt ab la significació histórica dels monuments, son los únichs que tenen dret complet y total per reclamar la conservació y la restauració de monuments antichs; que en quant al esprit religiós y las institucions que l' hi son annexas, han destruit massa monuments gentils y cristians; per odi al politeisme ó per edificar mes en gran, porque tingan un dret tan clar.

RECORTS DE CATALUNYA

MONTSERRAT

À MON CAR AMICH MAGÍ SOLER-BENAPRÉS

SORTINT de Martorell per la carretera real, en direcció á la joyosa vila d' Esparraguera, sorprenden la mirada, allá sobre 'l fons del paisatge, una massa gegantesca y blavosa que no presenta tot son relleu fins al entrar en la segona d' aquellas poblacions. Llavors s'hi descobreix clarament la capritxosa estructura de sas penyas clapadas de brollas, y, ans d' arribar al Bruch, 'l viatjer ja pot contemplar á ma dreta, en tota sa magnificencia imponent, aquella apretada filera que forman llurs turons desiguals, aixecantse puntxaguts cap al cel, com las agullas gótics de nostras catedrals.

Tal s' ofereix á la primera ullada la famosa montanya de Montserrat; mes, si passeu per 'lli un jorn d' estiu, quant baixan del firmament las ténues glassas de boira, formant, al besar las singlaras de l' ampla serra, enlayrats basaments á sos innombrables cimerals, y s' escau á pintarlos la naixent claror de l' auba, ó 'l crepuscul de la vesprada ab llurs colors variats, us semblará contemplar mes

aviat una il·lusoria perspectiva de l' imaginació que no pas una vista de la realitat.

Als peus mateixos de la montanya, y agermanantse molt bé ab sos pichs feréstechs, 's troban las escabrositats del anomenat Bruch, poblet miserable que mostra sas llars arrengraradas á l' una part y á l' altre de la carretera. Abims tenebrosos hont hi rodolan 'ls penyals que la tempestat arrebossa de dalt del single, rocas elevadíssimas coronadas de pins, qu' encara servan las despullas dels forts aixecats per la guerra fratricida; per tot arreu xaragalls y pedras y malesa; sembla alló un terreno fet á posta pera las emboscadas: aquest es 'l lloch ja sempre memorable, que presenciá la destrossa d' aquella forta divisió francesa, vinguda de Barcelona pera castigar el patriotisme dels Manrésans en 1808.

Lo camí-ral á cosa d' una mitj 'hora d' allí 's bifurca; un braç serpenteja cap á la vila famosa d' Igualada, l' altre segueix vers la rica ciutat de Manresa trobant á pochos passos la casa-Massana, edifici quadrangular que marca 'l veritable congost del Bruch; y desde sas elevadas finestras no es menos admirable l' espectacle que presenta la montanya sagrada, y 'l vastíssim horizó encara que siga molt mes pròxim lo punt de vista.

Primer que tot se domina á pler, allí sota mateix, la terrible clotada hont ressoná 'l primer clam de mort de las superbas áligas imperials; després pot estrendres la mirada pe 'l costat de Manresa, contemplant aquella hermosa inmensitat de colladas y planuras que 's pert allá d' allá, com un mar d' onadas inmòvils, y sobre qual fonds obscur se destaca un blanch aplech de vilas y poblets; per fi, en primer terme y com amenassant nostra testa, las rocas peladas del vell Montserrat s' avansan cendrosas é imponents sobre 'l cel blau, mostrant en llurs desiguals superficies, las tacas negrencas que forman las plantas parásitas y l' espessa brolla.

Quant l' hivern invadeix la terra ab son estol d' humi-

das bromas y arrossega per damunt del rocám la gelada capa de sas neus que deixan penjats pe 'ls pichs, al relliscar cap á vall de las timbas, blanquissims borrallons, quant los celatjes se tornan d' un color de plom y las boiras pujan de la terra apilantse entorn l' abrumadora massa de la montanya, quant ni 'l vol de l' aucella, ni la mes débil remor de la naturalesa ensopida trenca 'l pahorós silenci, ointse no mes de tant en tant las ratxas de la tramontana xiular entre 'ls pins y portar en sas alas la canturia del traginér, que, dalt de sa galera, fa cap á las immediatas vilas; ningú diría, sense haber viscut en aquell pedregam solitari, tota l' impressió melancólica que son aspecte infundeix; donchs be aparensan llurs atrevits turons, un aplech de fantástichs gegants que sospesos en l' aire guaytan calladament per damunt las boiras 'ls limits de la terra.

Mes si llavors, esqueixant de prompte 'l sol la nuvolada llansa son torrent de foch sobre la magestuosa serra, al sorprendrelo cenyida d' espessos vapors, que desfan en cent raitjs espléndits la nova llum, retorna la joya al cor y 'l vell Montserrat sembla transformarse en un altar colossal coronat de maravellosas gasas.

La primera volta que 's trepitjan aquells cims alterosos, una fruició desconeguda de llibertat omplena l' ánima, 'l pit respira á son pler com si 's desfés d' una pesada càrrega y al veurens mes aprop del cel transparent y blau, sembla que sentim esbategar en lo mes pregon de nostre esser, eix *quelcom* sobrenatural, que 'ns revela la formidable presencia de Déu.

• • • • •
 Veniu aquí dalt de la superba roca ¡oh pobres pelegrins en la vall ombrívola d' aquesta vida! pujau del fons de l' espedada timba y deixant á vostres peus 'l gravós farcell

de vostres imfortunis, aprofiteu aytals moments, per embadalirvos ab la flayre d' un lloch no frequentat dels homens, ab aquellas suas remors qu' afalagan l' ánima com regaladas brisas de pau, tot repetintnos ab coratjós accent *¡Esperansa!...*

A l' hora en que la claror del dia amaga en l' horizó sas trémolas tintas, llavors que, perduda allá en l' ample espay, comensa á despuntar una solitaria estrella, si escolteu atents l' oreig que passa tal volta sentiú una dolsa y misteriosa armonía, ideal ressó dels cantichs qu' entonan sota las naus del sant monestir cent veus angélicas, y quals tendras melodias s' escampan per l' espay d' aquella soletat com un perfum de benhauransa. Y si cautivats vostres sentits per emoció tan divinal inclineu sobre 'l pit la testa, deixant divagar la mirada allá baix la planura inmensa, veuréu tremolarhi llums incertas com fochs follets que us recordarán tristament l' inquieta sort de nostra mortal existencia, voltada sempre de il-lusions fonedissas.

Pero dalt de l' estrellada volta, quan mes creix la fosquetat, mes brill guspireja l' astre solitari de la vesprada, y en va travessan l' espay per entelarlo, las boiras fugitives, aquestas passen y ell segueix enviant son resplandor á l' obscura terra. Aixís mirantlo, l' ánima 's conforta, y enaltits per la resignació en l' infortuni 's troban miserables tots 'ls bens de la vida, com 's veu mesquina la terra desd' aquets cimerais. Lo cor s' axampla ab lo sublime impuls que li dona la conciencia de sa noble misió; las nuvoladas dolorosas qu' entelan lo cel de nostra ditxa transitoria 's veuen arribar ab la tranquilatat del just, y sospirant, com lo pobre desterrat, llansan los llavis un dols crit d' anyorament vers la futura y eternal patria; y lo delit torna en alas de la esperansa, y lo dolor minva en presencia de la fé.

.....
 Prou se compren que en mitx d' aquella naturalesa férstega, qual vigorosa flaire alena l' esperit mes abatut y hont lo cor hi viu doble vida, y 'l pensament es lliure

com lo vent, y la voluntat aspra com los durs penyals; pogués alsarse indomable 'l génit de la patria catalana, ferit traydorament en sa preuada independència, fins á soterrar las legions del nou César, triunfadoras de l' escéptica Europa.

En un dels antiquíssims casals que voltan la serra, recordo encare qu' una velleta va dirme, ab trist accent, mostrant un alt llorer qu' estenia son ramatje devant lo llindar: «*Aqui 'ls francesos fusellaren lo meu pare.*» Y acostantme á la porta crivellada hi vaig veure las senyals d' una forta descárrega: sobre las pedras que trepitjava habia mort un catalá! Héroe olvidat del mon, desconegut de l' historia!.....

Y ¡quantas memorias venerables no servan aquells enderrochs de la montanya! Montserrat junta las mes remotas tradicions á las glorias mes novellas. Son historich santuari ha vist prosternarse potents monarcas, prínceps il-lustres y ciutadans famosos, en ell també s' escrigueren las fullas mes bonicas de nostra moderna epopeya; per aixó recordan son nom als bons catalans, dias d' incomparable ventura, per aixó un encís, com d' immortalitat, 'ls porta aqui totas las grans diadas, desde las regions mes distants de l' antich reyalme, y llavors unidas ab fort abraç, damunt la roca, fan sagrament d' amor la nova y la vella Catalunya y 's comunican las passadas gestas y las maravellas presents.

En la part que domina á Monistrol s' aixecan los murs del célebre monastir y al cap de vall mateix corre sossegadament lo Llobregat joliu, nodrint las fábricas que reflecteixen las innombrables y arrengreradas finestras de llurs enfronts, en sa corrent puríssima; mentres l' ayre's va omplint del soroll de las máquinas, de la fressa de l' aiga y dels cántichs del treball.

Dirigiu ara l' última ullada á l' horizó seguint l' argentada cinta del riu fins ahont s' abaixan las colladas mes distants, allá lluny darrera d' ellas 's veu una cinta blavenca que cuasi ab lo cel se confon, es la líquida planura del famós Mediterrani que paga 'l tribut de sas onadas á nostra, Catalunya. L' opulenta Barcelona, reposa allí en sa ribera vetllada pe'l terrible Monjuich, guaytà etern del poble de Wifredo, al mitg de un pla hermosíssim, que porta 'l nom gloriós de la ciutat comptal.

Quant l' encisat viatjer, baixant de l' apacible y grandió Montserrat, s' avansa cap á la costa per lo cami-de-ferro; al penetrar dins la vall Barcelonina, sembla que retorni d' un somni delectable en malhora desvanescut.

En lo fons de la perspectiva un esbart d' obscurs campanars y d' enlayradas xemeneyas que llansan negra fumera, com l' onejant plomall d' estrambótichs centinellas sobresurtan de l' apinyada ciutat; la verdor ufanosa dels camps va fent mes y mes lloch á la sequedat de l' edificació; y un brugit prolongat y confus que ve de la ciutat succeheix á la serenitat y al silenci de la montanya.

Llavors lo pensament, deixant un instant confondre's lo passat y l' actual, la quietut de la llibertad y 'l soroll de l' esclavitut, la vida dels sentiments y 'l escalf de las passions, envia un tendre recort á Montserrat ans d' enfonsarse en la realitat de l' existencia.

J. BARADO FONT.

L' ÚLTIMA OBRA

DE

DONYA CONCEPCIÓ GIMENO

I.

Los enemichs del progres troban cada dia novas provas de qu' ell no es una paraula sensa sentit. Las lleys misteriosas é ineludibles que regeixen la sort dels pobles, se remouen sordament en l' ànima dels mateixos, fermentan en lo mon de las ideas, fan de la criatura humana un instrument útil, bullen en lo cervell del home pensador, guian lo pinzell del artista, la ploma del poeta y del philosoph, invadeixen la càtedra, 'l periódich y la tribuna, surten á llum en forma de llibres, escampan arreu sa llevar benefactora, obran las parpellas á la conciencia universal, y, ensenyorintse del enteniment humá, acaban per transformar d' arrel la cara de las nacions. Tal es en nostre concepte, la veritable, la sólida y triunfant revolució. La barricada y 'l motí; l' alsament y la brega no son sino las convulsions del foll, que al voler trossejar sas cadenas, desvariejant d' ira topa de front contra 'ls murs de la presó ahont s' ofega.

Reformadora d' aquesta serenitat y d' aquesta forsa es, potser sens saberho Maria de la Concepció Gimeno, en son notable llibre *La mujer española*.

Pochs, mólt poch son los que desconeixen avuy en dia la influencia de la dona en lo pervenir de la patria. La edat antiga tingué una Lucrecia, y una Volumnia, la edat mitja una Juana d' Arc, y en nostra edat moderna, edat de grans solucions de lluyta moral, de tempestats de ideas, encare revolán sobre nostres caps las ánimas admirables de las donas de la Revolució francesa, aquell esbojarrament de la llibertat; encara trassan caracters admirables las vigorosas plomas de Georges Sand y Carolina Coronado.

La dona porta en lo santuari de sas entranyas al legislador y al philosoph, alimenta ab sa propia sanch al candorós noyet, inculca en la pensa d' aquest las ideas, modela pera 'l sentiment son tendre cor, compendia maravillosament son credo y son programa, en un mot sublime en la paraula *mare*, y ella es en gran part la veritablement responsable de las inclinacions y las ideas, de las paraulas y las obras del noy fet home.

Desgraciadament llevat de pocas escepcions, la dona espanyola, catequisada per un fanatisme absorvent, que no correspon de cap de las maneras á las exigencias de nostre temps, viu en mitj de las frivolitats, entregada al luxo y als plahers, veyentse menyspreuada per l' home que acostuma á veurer en ella una sobirana convencional, una filigrana de capritxos, un objecte de distracció y d' entreteniment. Sent l' actual una época de grans solucions, ho es també de grans dubtes, de notables errors y de llastimosas contradiccions. Per aixó la dona espanyola religiosa fins á la superstició y 'l fanatisme, se sol entregar á las prácticas rutinarias de la religió, descuidantse llastimosament lo gran, lo útil, lo veritable que la mateixa enclou. Nostras donas concorren als temples, veneran las imatges, respectan al sacerdot, repeteixen com máquina las mateixas oracions qu' en sa infancia apren-

gueren, emperó oblidant tot sovint que Jesucrist predicà l'humilitat, la fraternitat universal, l'amor al pròxim, y 'l menyspreu de las riquesas, s'entregan sobradament á fútils distraccions, cuidan son cos mes que la seva ànima y fins algunas abandonan pel luxu del trajos y las lloansas dels salons, la calma de paradís, que 's sent vora la llar al graciós barbotejar y al dols somriure de sos fills.

Ara donchs, ¿com posar esmena á estos errors? Educant, ilustrant, enlayrant la dona al lloch preferent que en la societat li correspon, valentnos pera lograrho de la instrucció, de la moral cristiana, qu' es y sempre ha estat lo ver regulador de totas las ciencias.

Aquest es lo fí ahont se dirigeix ab tota franquesa l'obra que avuy tenim lo gust d'analisar.

La senyoreta Gimeno, dotada per la naturalesa, d'un instint poderós y d'una intel·ligencia clara; de miras las mes enlayradas; de ploma vigorosa, com lo guerrer de may vensuda ascona, s'alsa ab noble enardiment en defensa del seu sexo, protesta ab totas sas forsas contra l'estat á que troba reduida la dona, apostrofa ab valentia á aquells que la menysprean y la esforsa á que 's desprenga resoltament del jou improductiu de sa frivolitat y postració vergonyosa. ¿Voleu veure ben definit lo seu pensament. Llegiu lo lema ab que comensa sa notable obra: «La dona, deu encendre la antorxa de la civilisació y arborar lo pendó del progres vora 'l bressol de sos fills; porque lluny d'ells la dona es un ser incomplert.»

Enlayrat pensament que deurian sisellar per sempre en sa memoria totas las donas.

II.

Precedeix á la obra de la senyoreta Gimeno una mólt discreta carta-prolech que la correcta y polida ploma del Excm. Sr. D. Leopold August de Cueto, dirigeix al

eminent poeta Excm. Sr. D. Joan Eugeni Hartzenbusch prolech que llegirán ab ensisat reculliment tots aquells que 's gosen en saborejar las incomparables bellesas de la parla castellana. Com á protesta permanent contra 'ls que negan á la dona las facultats intellectuals que poseheix l' home, tancan aquesta obra bellíssima, un catálech bastant complert de las escriptoras y artistas espanyolas y estrangeras mes notables, y una variada colecció de pensaments d' homes celebres en defensa de la dona, figurant en primer terme aquesta maxima del príncep de nostres oradors D. Emili Castelar: «Las donas son mes que 'ls ángels porque son mares.»

Setze capítols y un epílech forman lo que 'n podriam dir lo cos del obra. D' entre ells, sobressurten per la encertada unió del sentiment de la rahó, de la dialéctica, y fantasia, la brillant apologia de la *Mestre* y de la *Mare*, qu' es ahont la inspirada autora s' aixeca á incomparable altura y encisa ab tota la lluentor de sas potents facultats; *L' enemich de la llar* representat per la aburriment qu' envileix y abat l' esperit, *l' Amor*, per sa poética tendresa y 'ls titolats *Aptitut de la dona, pera las arts*, *Aptitut de la dona pera las ciencias*, no sols per lo rahonat, sino per la gran copia de datos que adueix á favor de son propósit. Lo *Sentiment religiós*, es també notable per sa enérgica veritat y franch atreviment; en ella la senyoreta Gimeno, mostra sa indignació contra las beatas, desmascara á las hipócritas y sintetisa aixis lo seu pensament.

«¡Sigueu religiosas, no sigueu beatas!»

En *La dona y 'l poeta*, endevina ab marvellós instint la semblansa qu' existeix entre aquestos dos sers; y en lo titolat: *La literatura en Espanya*, se queixa amargament tal vegada ab injusticia, de la indiferencia, y fins la befa ab que en sa opinió 's veu tractada aquella, per lo públich en general y en particular per certs homes. Habem escrit á gratcient la paraula *injusticia*, porque si es veritat, que alguns sers llengers y pretensiosos tenen lo prurit de

ridiculisar á la dona, que sovint es inferior á ells, tampoch ho es menys que tots los llabisse tancan, que tots los fronts s' inclinan devant de noms tan ilustres com los de Mme. Stael, Fernan Caballero, Carolina Coronado y Gertrudis Gomez de Avellaneda.

En nostra humil opinió, donchs, lo nom de Maria Concepció Gimeno, mereixerá figurar al costat d' aquells, si segueix produint llibres com lo present. Pensadora, sentimental, poética, erudita y elegant, captiva ab la magia de son estil, desperta ab sos escrits fonda simpatía en lo concepte del lector. Mes sentimental que doctrinaria, mes idealista que pensadora, tal vegada no convens sempre, pero sempre sorpren, sedueix, y enlluerna.

En proba de aixó escolteu la autorisadíssima opinió del Sr. Cueto.

«Lò que viu encara en ma memoria de la impresió que 'm deixá la encisadora lectura, es la espléndida abundancia de poéticas imatges, de brillants pensaments y d' enlayrats sentiments.»

«En ell resplandeixen las galas del ingeni, la elegancia del estil y las peregrinas cavilacions del sentiment.»

«La senyoreta Gimeno, discuteix com un polemista escolástich, idealisa com un filosoph espiritualista, aconsella y disposa com un moralista cristiá; canta, sent y pinta com un poeta.»

Efectivament, la senyoreta Gimeno, no contenta ab sas dots de polemista, filosoph y moralista, dona en son llibre evidents probas d' esser tot un poeta. Espiritual y somniadora, abandona ab frecuencia 'l fret análsis, per aixecarse á las serenias rejions de lo ideal, en alas de sa vigorosa fantasia, y sa ploma 's torna llavors armoniosa cascada d' ideas y sentiments, que encisan y con mouen fins lo mes fondo del ánima.

En resúmen, *La mujer española*, es un llibre trascendental, rublert en la idea, enlayrat en sas aspiracions, ple d' amenitat y atractiu en la forma, que mereix cridar seriament la atenció dels pensadors, l' elogi dels literats,

y la eterna gratitud del sabi á qui tant enalteix la ja eminent autora.

Empero, mes que al pensador y al literat, recomanem mólt especialment l' obra de la senyoreta Gimeno, á las mestras y á las mares. Unas y altres deuen llegirla, meditarla, practicar sas encertadas teorías; porque en opinió de nostra autora, las ideas que las mares y 'ls mestres inculquin en la pensa del tendre noyet, son las que l' home escampa en la plassa pública. «La mare, diu ab notable acert, es l' ánima de la humanitat, la mestre, afageix, es lo gran legislador de la dona, lo prudent conceller, l' ángel tutelar, la Providencia visible de las noyas.»

Per la nostra part, en la impossibilitat de donar á conèixer las innombrables bellesas que enclou lo llibre, posem aquí punt final fiant aquesta tasca al discerniment del lector.

Ab tot, avans de finir lo present article, devem enviar á la senyoreta Gimeno la nostra mes franca y entusiasta enhorabona, y al seu editor Sr. Guijarro, un vot de gracias per haber dat á la estampa una obra que honra á la dona y á las bellas lletras.

JOAN TOMÁS SALVANY.

LA POSAN DE LLARCH

BÉ'n tenen de rahons marit y muller! Ell sempre fá: *no sigas vanitosa, catorze anys no son res per una noya: la gent dirá que t'escanya la set de casarla.* Pero ella respon: *La del segon pis, qu' es tota una desnerída y que may podrá posarse al costat de la nostra, ja li van posar per la primera Comunió, y jo vuy probar que si li poden fer dur vestits de gró, jo encare en tinch de fay, y que si ells saben hont es lo Passeig de Gracia, jo també sé 'l carrer de Fernando hont cau.* Més, dona, éll insisteiy, *deixals está 'ls altres y mira que las noyas quan menos surtan á fira mes buscadas son.* Pero ella no 's convenens ni vol qu' ell siga l' últim d' usar la paraula. *Ey, poch á poch, replica, la méva filla, si Deu vol, quan siga per casar, si Dèu li deixa arribar, no necessitará cap home per res, perque, gracias á Deu, no li ha de faltar ensenyansa ni bonas mans.* Ell no ho dupta, ella ho repeteix, s' enfadan de certa manera y acaban sempre: lo marit, deixant-ho corre, y ella, seguint predicant.

Pero la senyora Madalena, deixa cantar com diu á vegadas, mentres fá la sèva y calla. Lo cas es que tot repetint aquestas disputas, trevalla pera donar una sorpresa al sèu marit, un susto al avia que veu ab sentiment com

los nèts li fan vergonya, y una enrabiada á la *Marquesa del segon pis, que, si no fos lo treballar per altri, ja fora morta de fam.*

Ja ha sigut consultada la tia de la noya, y una fadrina d' una modista francesa, que vesteix la gent de mes *alto gordo* de Barcelona, 'ls ha promés fé' un vestit á fora d' hora y 'ls ha ensenyat uns *figurins* qu' han rebut á ca 'n Gregori. La senyora Madalena 'ls ha trobat tots *divinos*, pero, no sabent com decidir-se, ha parlat del que porta la noya de baix, perque no 'n tè altre al cap, que 'l voldria *semblant...* es á dir: *ben diferent* á fi de que 's veja que hi ha volgut gastar y que *sápigam aquella com se fan las cosas*: la fadrina de tot s' ha fet carrech y 'ls ha dit qu' ho deixessin á la sèva má.

Com l' assumpto 's porta d' amagat *del de casa*, la dificultat pera comprar la roba aviat ha estat vensuda. La senyora Madalena té un vestit negre, qu' ab tot y 'ls set anys que 'l guarda, sols l' ha dut dugas vegadas, havent jurat no portarlo més sols per l' amohino de respallar tant, y com qu' es d' una roba molt bona creu que sa filla no 'l veurá espatllat.

La fadrina ja ho tè tot enllestit: las emprobas han sigut fetas ab molt misteri y sols la betas y fils de la cantonada, qu' ha observat com la noya ja fa uns quans dias que no baixa á jugá' ab la sèva, y que no s' esplica com una noya tan puntosa per la roba l' haji vista dugas vegadas ab la trensilla del vestit, penjant, se 'n tem alguna.

Per sa part, la noya, desde que li han encomanat un secret que ni 'l sèu pare n' ha d' heure esment está neguitosa esperant esse' á San Joseph. Diuhen las amigas qu' al col-legi s' ha tornat molt seria y que per res toca 'l tatxada; en conta la mestra que se li ha despertat una bojeria á brodá' al taler que no mes s' enamora del *punt rus* ó de la *litografia*, pero tem que s' espatlli per lo poch que repassa la doctrina y 'l massa temps que pert copiant las cartas del manuscrit. La cansaladera de baix ha observat com fa cosa d' una setmana, un senyoret, *que deu sè d'*

una casa bona, passa per 'llí massa sovint, y en conversas íntimas filla y mare ha estranyat algú com aquella no 's fes ja dir: *mamá*.

Fa dias també que la minyona no tè res que fer al quarto de la noya, porque aquesta la guanya per ma y á no ser pels cuidados del noy xich lo canari s' hauría mort de fam, y com la senyora Madalena li ha sorprés totas aquestas novetats, y com se veu ab una noya que *fá planta al seu costat*, pensa sempre: *que saben los homes*, recordant la tossuda oposició del seu marit.

*
* *

Ha arribat la festa de San Joseph, y 'ls tráfechs començats á la vijilia no se 'ls treuhen de sóbra ni ab vuyt dias; s' ha emblanquinat la cuyna, s' ha tret l' estora del menjador, com es costum tots los anys en semblant diada; la senyora Madalena s' ha fet un tip d' ajudá' á la minyona, y 'l senyor Joseph ha volgut que no li toquessin pera res la pisa del armari, porque aixó es cosa d' ell.

La tia de la noya, que tots los anys es convidada, s' ha cuidat de la crema qu' ha surtit ni feta de Monjas, y mentres s' espera l' hora d' aná á taula la senyora Madalena d' amagat del seu marit ha pogut dá' una escapada ab sa filla, puig que la sorpresa se li guarda pel vespre que hi haurán visitas.

Al baixar la escala, la vehina del segon pis ha obert la porta y tot fent: *ay! 'm creya qu' havian trucat*, troba motiu pera afagirhi: *hont van, hont van tan depressa?* pero la senyora Madalena, tot fent veure qu' en té molta, s' ha aturat dihent: *nos arribem ab la noya fins á la Mercé*, mentres posa sa filla á la vista de la vehina y arreglantli'l bucle li diu mitg renyantla, mig festejantla: *no sé com t' has vestít com si á dalt no tinguessis tres papers d' agullas*.

La vehina, com qui no s' en adona, tot es ferse ulls y sembla no deixar escapar ni una arruga del vestit de la noya: la conversa no té importancia puig tota 's basa, en

si, si, dons vagi que 's diverteixin; trobaran un bon dia; oh, no, ja venim desseguida; pero es lo cas que á la senyora Madalena per mes que li consti la tafaneria de la del segon pis, frisa perque aquesta 'n digui alguna cosa, y per altra part com la vehina no vol que sigui dit que nota, de segú que la deixa anar sense complaure; aixís es qu' aquesta no té més remey qu' obrí la següent conversa:

—Donchs, qué no ha vist com hem posat la noya?

Y mentres la vehina, com sorpresa, busca alguna cosa que li cride l' ateneió segueix l' altra.

—De llarch, dona, de llarch...

—Ay, ay, no m' en havia adonat!..... carambas y te rahó!..... y que bé t' está noya: semblas una senyorassa, m' en alegre, m' en alegre. Veyám, entra, dona, vina á la claror.

La noya tota enrajolada ab los ulls baixos, franqueja la porta á una empena de sa mare.

—Bè, noya, bè, fa la vehina, no deixant perdre cap detall del vestit, fas goig; y dirigintse á la mare: encare com no li feyan de moda, las noyas han de lluir, diferent de nosaltres: miri la mèva, sempre li dich lo mateix, mentres sigues jove no 't planyis res. També tot passa...

—Ay, ay, aquesta hechura no troba de moda, respon mitg picada la senyora Madalena, á fé que si aixó no es de moda ni may ¿vol saber quant costa de mans?..

—Bè, si vostè vol, fá la vehina interrompintla y fent lo desentés, cada hu se la fá la moda... Bè, noya, bè, ja pots ben anar per aixó, mes de quatre voldrian anar com tu.....

—Oh, aixó prou, fa la Senyora Madalena, creyentse aprofitar una ocasió per tornar las pilotas, y mes de quatre que jo 'n conech, fa ab certa intenció y volguent dir: *entenme.*

La vehina segueix com si sentis ploure, y sens desclavar los ulls del vestit.

—Ay, ay, fa de sopte, aquest *fay*, qu' es *fay* aixó?

La senyora Madalena acaba la paciencia y deixant mu-

da á la vehina desapareix ab la filla escalas avall, mentre murmura: *rojeja... 'l de sa filla, que sino 'l guarda un dia 'l sol li pendrà per esca y no hi será á temps. No es de moda!... pot ser ho son los estalvis de terrissa que treu á taula, ó pot se 's creu seguirla usant cuixineras de rovell...*

Per fí surten al carrer, la noya entrebanca á cada pas, y no gosa mirar á ningú; la mare tot mirántsela de reull li va un xich enderrera, per no perdre de vista 'l cayent del róssech, que, si gosés, prou li posaria una agulla á la trinxa. D' en tan en tan alguna senyora mitj coneguda s' atura tota parada; algun jovenet al passar diu á la noya cosas que la mare no enten, pero que la fan mitj riure y dir de certa manera: *que son ximpls los homes.*

Pero al tombá 'ls Escudellers es ahont reb una verdadera ovació la Senyora Madalena. Efectivament, d' un tros lluny, venen una mare y tres fillas qu' enrahonan tot acostantse, y com si amanintse pera un escándol parlamentari, 's donguessin tanda pera 'ls discursos; al ser aprop de la Senyora Madalena y sa filla apretan lo pas, y tirantse als brassos de la noya, sens teme 'ls enmatxuchs del cos, li desembossan á un *contat rabiós* tants y tants petons, qu' apar vulguin aprofitar un *descuento* de juheu.

—Com va, Senyora Madalena?... Bè, y vostes, Senyora Ignasieta?... Y que se li ha fet gran... Y tu, qué dius?... Filla, semblas una Senyorassa... Qu' has vist la Doloretas?... Cóm tens aquell cuixí?... Y tu, que ja has acabat la rellotjera?... Enretiris, Senyora Madalena: quina gent, encara no tenen lo carrer prou ample; no s' enfadi...

Tot aixó se sent, tenint tothom la paraula y armant tanta desafinació que cridan l' atenció de la gent que passa, lo qu' es del gust de la Senyora Madalena, porque aixis dona lloch á que la fornera, que prou las coneix, fassi notar ab poch dissimulo á una parroquiana la elegancia de sa filla.

—Y bé noyas y bé, ahont aneu, aquest vespre? fa la Senyora Madalena.

—No, sé, diu la més gran: la mamá vol qu' anem á casa Donya Rafeleta: jugarém á prendas ó bé al quinto.

—Ca, torna aquella, y perque no venen á casa? Passarem 'l rato. Vinguenthi, Senyora Ignasieta...

—No sé que farem, fa aquesta.—Oh ara qu' hi penso: avuy es Sant Joseph!... Ay, dispensim, Senyora Madalena! Y que soch desmemoriada!... Que vol ferhi? Miri: desde la *Groga*, sab que estavam á Sant Gervasi?... Y que 'ns divertiam!... Pero era una broma ignocenta... S' en recorda? Donchs, com li deya, se 'm va fer un no sé que aquí al coll y desde llavoras... á vegadas he dit á 'questa: ni 'm recordo... ¿qué li diré jo?... Oy y ara que li parlava de Sant Gervasi ¿sab aquell jove que visitava las Gorchs? Donchs se ha casat ab una altra.

—Qué 'm diu? y tan aficionats que estavan.

—Ca, sino s' en pot fer cas dels homes, jo á vegadas ho dich á n' aquesta; no us en fieu, no us penseu que siguin com avans... aquella formalitat... Donchs, com li deya, vaja, m' en alegre y que tingan un felis dia, y tu també... ¡quina mossassa que se li ha fet!... Y quants anys té are, ¿catorze?

—Encára no 'ls té fets. Miri: va neixer al mateix, mateix dia que son pare 'n feya quarante: conti.

—Vaja, donchs, potser vindrem aquesta nit, adeu noya.

—Las esperem, fa la senyora Madalena, y aquí's tornan 'ls petons, com si al trobarse haguessin dit: á *compte y á bescompte* sempre hi serem.

Per fí se separan, y la Senyora Madalena veu de qua d' ull com la senyora Ignasieta queda un rato aturada, contemplant lo cayent del vestit de la noya.

Arriban á la Mercé sens més contratemps: la missa es ja comensada y encara qu' al entrar las cadiras vagan, ellas van á buscarlas al compás del róssech de la ferma casi al altar major.

Son las nou en punt, y uns quants amichs de la familia ja omplan la saleta bona de ca 'l Senyor Joseph. *Lo Senyor Dominguito*, antich tractant ab bestia, y que per certa qüestió tinguda ab un company al escorxadó tocá 'l dos cap á América, d' ahont n' ha arriuat, si bé fet un ricatxo, per lo desitg que sempre ha tingut de deixá 'ls ossos á Espanya; la Senyora Ignasieta voltada de sas fillas; los Rafols, marit y muller, fets ab motllo un xich baldé de la centuria passada, y la *Senyora Encarnacion*, viuda d' un capitá de civils, y que no té més llágrimas pera presentar los planys qu' exala prou mullats, sempre que de son *caro esposo* 's recorda, ni més llenga pera desferse contra un govern, que no la paga, *porque una no quiere ceder á ciertas exigencias*, son las personas més notables d' aquesta reunió de familia.

—Altrament, diu lo Senyor Dominguito, sembla estrany que pel Mars encare tinguem fret ¿no 'n sentan?

—Si; no; fan los demás segons lo recullit de roba que 's troba cada hú.

A n' aquí segueix un moment de calma: lo Senyor Dominguito s' alsa com mogut per una fiblada, y 's passeja amunt y avall del corredor.

—Y donchs, diu lo Sr. Joseph, que l' ensopega y creyentse descobert en sas funcions de majordom de cuyna, y donchs, repeteix tot aixugantse dels llabis, lo qu' hi deixa un tall que no está bé de sal, vosté ja 's passeja Senyor Dominguito.

—Qu' hi vol fer, respon aquest, sento 'l doloret que 'm vol corre y miro si aixís á cop de talons, n' hi faig temer alguna y privo que tregui 'l nas.

—Ja, ja, ja, fa rient lo Sr. Joseph, tot tocantli l' espatlla, vosté m' agrada perque tot ho pren aixís.

Segueix altre rato silenciós, y sols l' interromp lo Senyor Rafols dient:—¿qu' ho fa qu' avans no 's coneixian certas malalties?...

Ningú respon y éll segueix:

—Sí, jo m' en recordo... en lo meu temps .. ara 'l món es dels farats... ¿qu' hi farém?

Lo silenci pren nova possessió.

Lo Sr. Rafols segueix:

—Més de quatre vegadas la conducta...

Lo Senyor Dominguito s' atura devant del Sr. Rafols, com qui espera que vagi continuant pera respondre al total, pero al veure qu' aquest no 's mou ab lo cap baix, y com si 'l doloret aprofités aquesta pau dels talons pera manifestarse, torna amunt y avall, sens fer cas de las indirectas del vell.

La meytat del Sr. Rafols, preveyent alguna cosa desagradable s' apressura á mudar de conversa, y creyent aixecarla á desconeguda altura fa:

—Talment, com diu aquell Senyor, si qu' es estrany que encare fassin aquets dias tan frescos...

—Si, si, ja ho pot ben dir, observan los demés.

Y altre cop la conversa convida á estirarse y á contar las bigas del sostre, ó á imaginarse mil capritxosos dibuixos trets de las pinturas casolanas de la paret.

La visita durant mólt temps no té més importancia, quan sentint una veu que fa: *ves que deuen pensar aquella gent, vesten á la saleta... estant tots sols, veuen entrar al Senyor Joseph que tot fregantse las mans pregunta:*

—Bé, bé, Senyors, que m' en diuen del temps, ¿fresqueja?

—Si, ara 'n parlavam, fan totas las veus á coro.

Y tot segueix en lo mateix estat d' avans. De tant en tant algú 's permet dir: *y donchs, com li proba 'l Sant Joseph, ó bé: tocan dos quarts? ó bé: callin... semblava que sentia un combregá,* fins qu' al ultim venint á treurels de tant entusiasme y tant no entendres, lo soroll d' una ferma qu' arrossega y unas veus que parlan de baix en baix, entra la Senyora Madalena y la noya posada de llarch. Tots los visitants s' aixecan y comensa una pluja tal de preguntas, admiracions y enhorabonas, que no es possible donarne compte.

—Y es la noya de la Senyora Madalena!

—La Doloretas?

—Apenas la conech.

—Ni jo.

—Ni jo.

—Pero aixó es un somni!

—Com creixen!

—Que s' ha fet alta!

—Sembla una dona.

—Senyora Madalena ja 'ns fan vergonya...

—M' en alegre, per molts anys.

—Ay Senyor, sembla qu' era ahir...

Lo Senyor Joseph á tot aixó s' está en un recó de la saleta no poguent aguantarse 'l riure, y fent veure á sa muller, que ja ho sabia tot, que res li vé de nou, y que per ell aixó no es cap sorpresa.

—Com t' ho pensavas, fa á sa muller, lo meu si que 't vé de nou, y comensa á escorcollarse las butxacas, fins que troba una capseta ab unas arrecadas que no hi ha mes que veure.

—Veyam, veyam, esclama la noya, ay, que monas! y mes depressa que s' en fa carrech ja las rumbeja en las orelles.

Sa mare está ab las mans plegadas, y encantada devant de tanta novetat.

Los visitants no saben que dir á aquesta escena íntima de familia: tots están riallés pero d' una causa que 's prolonga massa y que 'ls fa estar ab una postura incómoda.

—Y bé que me 'n diuhen? pregunta.

—*Amigu*, diu la Senyora Ignasieta, li repetim la enhorabona, y qué bé li cau!... quin negre mes senyor!..... veyám: girat... qué bé!... Tombat... y la noya roda que rodará al capritxo dels seus admiradors.

—Ningú com vosté pera fer aqueixas cosas, fa la Senyora Ráfols.

La viuda del capitá, qual enrahonament té un no sé que de lloro, tot es fer:

—*Qué rico, qué rico, qué rico!*

Tots los presents se desfan en felicitacions y paraulas d'aprobació als ditxosos pares de la noya, que no saben lo que 'ls hi passa.

La noya pren assiento per fi entre las fillas de la Senyora Ignasieta, y entra per la primera vegada de sa vida á formar en aquestas visitas propias de la gent com cal y que quan los costums de la vehina, ó las virtuts d'un que no ho sent, no ofereixen un retall prou ample de sa capa pera esser menjar de las estisoras, totas se desfan en esperiments atmosféricchs, ó en bacainas de quart grau.

Com lo temps passa y al qui més qui menos li tancan la escala á las déu, si es qu' una hora avans ja la llantia no crema, tothom s' alsa desitjantse molts anys de vida y seguint cadascú pel séu camí.

La Senyora Ignasieta al se al carrer diu á sas fillas:

—Pot ser se pensan que may n' hem vist de noyas mudadas! Haveu reparat quantas arrugas li feya aquell cós?

—Aquesta m' ho deya, fá la gran: 'ls gurniments son de cotó.

Per sa part diu la Senyora Rafols á son espós!

—Has vist quin xasco? Ni un got d' orxata.

—No me 'n parlis, fa ell, l' altr' any van fé 'l mateix: son uns ratas.

Quant tots son fora, la Senyora Madalena tot posant los brassos en gerro, pregunta á son marit:

—Qué tal, encara no vols que la posi de llarch?

Lo Senyor Joseph arronsa las espatllas temerós de donar la rahó á sa muller: tocan en aquell moment las déu: se la mira mitg rient, y diu per tota resposta:

—Anem al llit.

FRANCISCO MANEL PAU.

RECORT ALS POETES DE CATALUNYA

Escoltau, fills del cant y l' armonía:

Un perègrí ja vell y ple de dies
portant ab gran dolor ses melengies
ve á saludar vostra ciutat comtal.

Vingut es d' una terra molt preada;
lo cel allí se 'n riu; lo mar murmura;
plohuen flors, per tot temps, ab la dulçura
de llágrimes d' amor angelical.

Y eixa terra, cantors, la meva patria,
es germana també de Barcelona:

te cenyida en lo front una corona,
té una llengua, una historia y un altar.

Jo vinch d' allí, mes rossegant per terra
lo recort dels meus anys que ja m' afonten
y eixos recorts, qu' al pas ja s' amontonen
sols me deixen alé pera plorar.

Jo soch vengut á contemplar les glories
dels gaiters d' aquest poble en sa grandea;
no repareu, cantors, en ma pobrea,
soch un desvalait, mes soch germá,
Doneume alberch de vostre noble temple
á la porta si os plau: d' allí porria
extátich escoltar de l' armonía
l' eco sagrat, que fins lo cel s'en va.

Doneume alberch pera oferir al geni
no corona d' argent, ni menys daurada,
ni una flor per lo cant jamay guanyada,
no una rosella de lo meu verger.
Vull oferirli sols dels ulls caiguda,
exida de lo cor, ple de ternura,
una llágrima sols, llágrima pura
d' admiració y amor, suspir darrer.

¿Qué puch oferir mes, si entre pedrallá
ha corregut, cantors, la mehua vida;
y la sendra del cap ja me convida
á jaurer en la pols d' algun fosar?
Una llágrima sols; Deu me la dona:
una llágrima sols es presentada..
Com perla del amor sia acceptada,
ella hasta el cel també pot aplegar.

Fills de lo Gay Saber, rassa beneita,
per els segles y Deu sempre guardada.
raça de bendició, raça envetjada,
naxcuda pera 'l cant, la fe y el plor;
Planyeu encara mes: lo cel s' enfosca,
La mar, perdut lo blau, negra se posa
la tempesta s' veu prop; l' hom no reposa...
¿qui salvará del vent sols una flor?

Jo no vos puch seguir; jovens felibres;
mes jorns son ja contats: curta es la vida,
á pensar en la mort l' etat convida;
á la terra d' hont ve, se'n torna el pas.
L' arbre es caygut, per fi, mortes les fulles,
la ánima anvers lo cel va solitaria,
y pau y sempre pau es la plegaria
que del cant funeral dono al compás.

Gracias, germans, lo peregrí vos dona,
lo vell se 'n torna ja prop de sa fosa
hon tot son pensament finit s' enclosa
buscant en altre espay s' inspiració.
Comteu aytant; que fins l' alberch, hont ploro,
lo cant m' arrancarà llágrima pura...
llágrima de consol en ma tristura
pera vosaltres sols de bendició.

VICENS BOIX.

À LA MEMORIA DEL ILLUSTRE ASÁRA

DIALÉCTE VALENCIÁ MODERN

Anchels purísims! Aparteu el vél
que eixa mansió cubrix eternament.
Que vecha yo la llum del firmament,
y els meus cantars aplegarán al sel.

Si allá en l' Empiri la virtut no mor,
acaronada per la ma de Deu,
la gloria del que ensalse contempleu,
que son sepulcre brotará una flór.

Cantem al home que descansa en pau:
que el Señor beneix en sa bondat
la llágrima que arranca la pietat,
y allí en la llosa del sepulcre cau.

Anchels purísims! Desendi en vol
pera inspirarme funerari cant,
ya que en la terra mos inspira tant
el Deu qu' es posa per alfombra el sol.

Illustre Asara! Quin amarch recòrt
s' imprimix en nostra ánima aflíchida,
considerant que al acabar ta vida,
¡quant de bé á España li robá la mort!

Com amich t' abrasá Napoleon:
te deu la Fransia señalat servisi:
Roma te deu son distingit patrici,
que la patria dels doctes es el mon.

En árduo cas pera l' Europa crítich,
entre el saber y l' espirit fanátich,
t' ostentares profundo diplomátich,
y els pobles t' admiraren gran polítich.

Lliterat com artiste intelichent,

á tots els inspiraba simpatía
ton tracte afable que del bons es guía,
y sempre naix de educació ó talent.

Molta honra y molt be lograres fer
als homens útils y de incheni clar;
y dispensares protecció á la par
á les arts, á les lletres, al saber.

Huí el lliterat mes digne, en totes parts,
com el artiste, en el despreci mor;
perque este sigle, en que s' adora al or,
es el sepulcre de les belles arts.

Despues de tanta sanch, á borbotó,
huí sols s' eleva la immoral codisia;
la probitat, l' honor y la chustisia
s' afonen en lo fanch de la ambició.

La ignoransia servil té al mon perdut.
Lo bona fe no 's guarda en cosa alguna;
y hasta inchusta y odiosa la fortuna
busca al home ignorant ó corromput.

¡Sombra del docte Asara! Té el favor
y la intriga y mil trames prohibides
grans condecoracions prostituides,
que es lo mateix que deshonar l' honor.

Malaim este sigle de les llums,
que en ells sols reyna la vorás codicia,
y desmenten el nom de la chustisia
lleys molt odioses y pichors costums.

Be estás en eixa fosa ahon no se veu
la corrupsió que la maldat destila!
Be estás en eixa eternitat tranquila,
ahon calla l'home perque parla Deu.

Ahí no ostenta repugnants eixemples
la vanitat d' ahon l' ambició dimana;
ni veus tan debil la miseria humana
en or y plata profanar els temples.

Allí el Señor de tot lo que ha criat
desperta á l' hòme que entre errors delira.
El mon es farsa, ostentasió, mentira;
pero Deu y la mort son veritat.

Els pobres débils som els ríchs y els forts
van á son fi, com á la mar els rius;
ya que vem tants de vicis en los vius,
cantem sixquera les virtuts dels morts.

Així el poeta que entre negre vel

l' arpa cubrix que l' armonía enserra,
per no encontrar inspirasió en la terra
busca entre 'ls morts la inspirasió del cel.

¡Ay digne Asara! Embecharé ta sort,
que así no tinch yo vida; no tinch gloria:
tu vius dels homens cults en la memoria;
yo eséptich miserable vixch ya mort.

Dichós aquell que mentres brama el vent
que bat les tores y la mar ensaña,
dorm molt tranquil en la felis cabaña
y les borrasques de este mon no sent.

¡Ay del que escolta en la callada nit
d' embecha venenosa l' eco insert,
y vent pera el seu cor el mon desert
un trist a Deu á la esperansa ha dit.

Be estás en el sepulcre, ahon no se veu
la corrupsió que la maldat destila!
Be estás en eixa eternitat tranquila
ahon calla l' home porque parla Deu.

CHUSEPH M.ª BONILLA.

LA VIOLA

Pitjor que mort | es vida sens plaher.
Cant d' amor. —A. March.

En un recó de bosch
Una viola
Creixia trista y sola;
Y en mitj de sa anyoransa,
Perdentne l' esperansa
De veure 'l sol,
Així dolsa parlava
Y sospirava:
Escolteu de la viola
Lo desconsol.

—Jo sento la tebior
Del sol ixent;
Mormolar sento 'l vent;
Passarne las ramadas;
Del pastor las cantadas
Dolsas com mel.
¿Qué hi faig aquí tan sola?
¡Planyeus de la viola!
Féu lloch, fullas, féu lloch,
Que veuré 'l cel.

Jo sento la veu tendra
Del rossinyol;
Jo oich, de sol á sol,
La veu enamorada
De sa gentil aymada
¡Tan ignocent!
Y á mí ningú m' escolta,
y sols me volta
La Mort: ¡quina durada
Te 'l sofriment!

La rossa papallona,
Tot volejant,
Arreu me va cercant;
lo meu perfum la guia;
Sent prop, prest se desvía
Presa de por:
Tan sols venen á mí
Cuchs de verí,
Y tots me van voltant
Brindantme amor.

Ja sento com ressona
Per part de dalt
Los cops de la destrál
Del pobre llenyater.
M' apar sentí al fosser
Cavant ma fossa;
Pró al menys un sol moment
Jo 'l firmament
Vejés: per ell tant sols
Mon afany gosa.

Del cel enamorada
May veig la llum:
Per ell es mon perfum,
Per ell tota ma vida.
Re 'm fa viure entristida
D' anyorament,
Si sols una vegada
La nuvolada
Vejés de mí allunyarse
Un sol moment.

Ma dolsa soletat,
De mí volguda,
Sols es interrompuda
Pels cops que en las socadas
Fan petar las pedradas
de lo pastor.
Quants cops alguna á mi
Me sol ferí;
Mes éll es ignocent,
¡Pietat, Senyor!

Quants cops la pastoreta
Sol fé al passar,
Bells poms per regalar,
De flors, al seu promés.
A mí ningú 'm diu res;
May ningú 'm veu:
Jo 'm trobo aquí tancada
Y arrasserada
Com monja en qui tan sols
Hi te dret Deu.

Un jorn lo llenyater,
Sens reposar,
Lo tros ne va arrasar
Ben prest de la boscada;
Y al veurers deslliurada
De sa presó,
Sentintne per consol
Banyarla 'l sol,
¡Qué n' ets de dols, va dirne,
Primer petó!—

Desd' aquell jorn va anantse
Mitj mostiant;
Lo sol l'aná banyant,
Y ella va anar marcintse,
Mes tart, y tot morintse,
Aixís va dir:
Val mes finar cremada
D' esta besada,
Que entre ombres de la terra
Sempre sofrir.

Aprés, en pols desfeta,
Lo vent, d' un vol,
La dugué als raigs del sol
Que á posta devallava.
La pols que s' emportava
No tornarà;
Sols Deu qu' es lo seu guia
Sab be sa via:
La pols que 'l sol s'emporta
No 's perderá.

EMILI COCA Y COLLADO.

BIBLIOGRAFÍA

DOS LLIBRETS DE VERSOS.—Son los titolats respectivament *Flors de Maig*, l'un dedicat per alguns poetas catalans, inseguint una delicada costum iniciada l'any passat, á las noyas que assistiren á la vetllada literaria celebrada per la *Associació catalanista* l'endemá dels Jochs Florals; y *De flor á flor* l'altre escrit per D. Pau Bertran y Bros. Ab duas colleccions ho son de versos amatoris, de género íntim quasi tots, que es género que priva actualment entre 'ls poetas joves; per cual rahó 'n parlem conjuntament.

Tomo d'ocasió 'l primer, petit ensaig lo segon, ni l' un ni l' altre, com será fácil compendre, ofereixen blanch suficient perá justificar un estudi crítich detingut. Ni sos mérits ni sos defectes, aixis de conjunt com individualment, son tants que 's destaquen á primera ni á última lectura, ni están las composicions contingudas en dits llibrets tant desprovehidas dels primers que, per lo regular, fins las menos bonas no sian passadoras.

Distingéixense especialment en las *Flors de Maig*: *L' estel*, *Aubada* la qual recomanem als compositors; *Sempreviva*, per son moviment final sobre tot; *Petits quadros*, *¿Fou pecat?* per la ingenuitat de sa forma, *Cuestió de temps*, *Plan*, *¿No es morta?*, que te un tema ben trovat si bé hi sobran variacions; *Aubada*, embellida per duas ó tres imatjes y per sa versificació intatxable; y, per fi, las que sense mes títol que tres estrellas figuran en las planas 5 y 33.

En quant á los *dotze posadas d' un poema*,—aixís las intitula l' autor,—que forman la reduhida collecció *De flor á flor*, no hem de callar la impressió, purament individual, que 'ns causa sa lectura. Hi veyem en quasi totas mes art que sentiment, lo qual es grave defecte en poesias amatorias íntimas com son ellas, perque si bé en tésis general no considerem d' absoluta necessitat en lo poeta que escriu

d' amor, la exaltació personal produhida per aquell sentiment, ni creyem impossible l' apassionament literari sense l' apassionament moral, en cambi 'ns sembla indispensable que la ficció, quan sia tal, revestesca formas tant animadas que 'l lector no 's veja obligat pera sentir, á convences á sí mateix de que tè de ferho; que quan begue d' aquella aygua no haja de pensar en si raja gracias á la existencia d' un manantial que alimenta la font, ó per la virtut miraculosa de la vareta del art que ha convertit la penya en aygua viva.

¿Com sentir l' afecte que 'l poeta canta, v. gr. en las composicions que duhen los nombres VII, X y XII si al llegirlas es impossible no adonarse de que lo que puja mes es lo recort de costums ó de supersticions populars, y que l' element íntim hi es, mes que res, com pretest pera encabir aquells recorts? ¿*Neguit*, qué es sino un ensaig, desgraciat per cert, d' una forma métrica nova? ¿Perqué al *Fel per fel* afegirhi las quatre estrofas derrereras que privan de tota sa impressió al pensament expressat en las tres ó, potscr mellor, en las duas primeras, pensament nou y de bona lley poética?

Además, la versificació, á pesar de que está perfectament arreglada á las lleys de la métrica, apar dura y violenta no pocas vegadas, lo qual tant se deu als giros estranys que dona 'l poeta á la frase, com á la soldadura á alguns versos de certas paraulas que no hi tenen altre missió que la de fer lo pes quan lo pes queda curt. Ab aquestas salvetats, creyem poder recomanar al lector v. gr. *L' infinit*, la *Epístola* ja citada, no per sas qualitats de poesia amatoria sino per alguns fragments descriptius de bon colorit que la esmaltan y per algunas de sas imatjes; *Llavores y are*, que es de forma, apart de ser artificiosa, la mes acabada; y essent benévols, per lo poétich de la comparació final, lo sonet que va en cap de la colecció.

Conste, empero, que tot en tot, y essent com son aquestos los primers passos d' un poeta, hi ha en ells qualitats que son auguri inequívoch de mellors cosas.

GUIA-CICERONE DE LÈRIDA.—Lleyda, ab tot y ser una de las quatre ciutats catalanas mes importants, ab tot y sa significació histórica acreditada ja en las primeras planas dels anals de la Catalunya primitiva, ab tot y la importancia de sos monuments disminuhida pero no esborrada del tot per lo decurs dels temps y 'l vandalisme ayrat y 'l vandalisme manso d' estranys y de propis, ab tot y l' interés, en una paraula, que tantas circunstancias reunidas han d' inspirar al viatjer, careixia fins are de un llibre que resumint en breus planas sos recorts é inventariant sumariament sas riquesas éxistents, servis de fil per medi del qual guiarse aquells que en sas escursions cercan alguna cosa més que veure balcones, y botigas, y carrers, y plassas; cercan materias en las quals estudiar y aumentar sos coneixements y fer fructuosos sos viatjes.

Ningú ab mes coneixement de causa pera escriure aquesta obra que 'l qui ha escrit la que anunciem, D. Joseph Pleyan de Porta, escriptor á qui deu molt la historia de Lleyda per sos *Apuntes* de que molt avans d' ara havem parlat favorablement als nostres lectors, y que la coneix lo bastant á fondo pera poder fer la tria de tot lo que per sa importancia mereix esse inclós en una Guia-cicerone, obra que no pot surtirse de certs límits, pero que necessita á la vegada, si te de respondrer á son objecte, no ser excessivament sóbria de notícias. Escusat es dir en consecuencia que 'l Sr. Pleyan ha sabut sortir ayrós de sa empresa, á lo qual no contribuheix poch lo método clar que ha empleat y la atinada divisió de materias.

Aumentan la utilitat de la *Guia-cicerone de Lérida* las duas darrerases seccions, d' anuncis la una, y l' altra comprensiva de quants datos pot necessitar lo foraster sobre 'ls distints serveys de tot ordre organisats en aquella capital.

VERSOS LLATINS Y GRECHS DE JOSEPH DE SPUCHES.—Sí, versos llatins y grechs en plé any 1877, veritable anacronisme per alguns, veritable estranyesa per tots en aquesta terra hont lo saber llatí fa lo que solen dir *neo*, perquè 'l llatí s' estudia en los Instituts, pero s' apren en los Seminaris. Sols una decidida afició pot fer que 'ls estudis fets en aquells no se 'ls endugue 'l vent.

Los versos llatins del poeta siciliá Spuches, inclosos en la colecció que s' ha servit remétrens, poden potser dividirse en duas seccions: una, comprensiva de bastants epígramas, pero no epígramas en la accepció moderna de aquesta paraula, sino en la antigua, que, infinitament mes lata, abrassava tota classe de composicions de dimensions petitíssimas en que 's vestia ab una forma ingeniosa y delicada un pensament ja íntim en lo poeta, ja inspirat per un objecte ó fet exterior, y que aixís á Grecia batejava las fuetadas d' Alceu á la tiranía, las expansions de Simónides cantant la llibertat de la patria, ó 'ls raptos báquichs ó erótichs d' Anacreon, com á Roma, ab Catullus y Marcial, la agra diatriba de vicis y defectes privats, ó la inscripció funeraria, ó 'l compendi d' una vida de glorias al peu d' una estátua triunfal; y una segona secció d' elegías, generalment de pocas dimensions, en que se celebra la hermosura del amor ó 's ploran tristas pérduas de próxims ó d' estranys dels quals era devot lo poeta. En la primera secció la forma es llatina com lo llenguatge, y, si no anem errats, ha sigut apresada especialment en las obras de Marcial: en la segona secció no hi ha potser mes que 'l llenguatge que sia antich, pero en cambi no hi falta sentiment ni certa inspiració que las fa agradables.

No dirém res dels versos grechs que també conté aqueixa colecció, porque l' escassíssim coneixement que tenim d' aquell idioma nos priva d' apreciarne las qualitats y de cerciorarnos de si las traduc-

cions en llatí y en italiá d' algunas de ellas, degudas á diversos amichs del autor, que las acompañan responen als originals.

DOS FOLLETOS.—D. Francisco M. Tubino nos ha distingit enviant-nos los dos que ha publicat recientment contenint l' un lo Discurs llegit en l' acte de sa recepció en la Academia de Bellas Arts de San Fernando, seguit del de contestació del Marqués de Monistrol, que tenen per tema la defensa de la escultura moderna: y l' altre, escrit en francés y titulat *Recherches d' anthropologie sociale*, diversos estudis sobre las mes notables diferencias que separan á las distintas rassas avuy agrupadas dintre la nacionalitat espanyola. Una vegada mes ha demostrat lo Sr. Tubino la vasta y sólida instrucció que té adquirida y sa finura de criteri en l' exámen de cuestions tant difícils com las que estudia en aquestos dos folletos.

SOBRE 'LS ORÍGENS DE LA ACTUAL RESTAURACIÓ LITERARIA CATALANA.—La Memoria llegida sobre aquest tema en las sessions que celebrá los dias 3 y 17 del Febrer darrer la Academia de Bonas Lletres, per lo Sr. Vice-President de la mateixa, D. Joaquim Rubió y Ors, apart de sa utilitat, que no es poca, com á acabat resúmen histórich de dits orígens, representa una intensa satisfacció pera tots los qui per dita restauració s' interessan y desitjan veure com hi posan lo coll aquells qui ab sos talents y ab sos mérits poden ajudar ab mes eficacia á que vaja avansant.

Lo prolongat silenci que feya guardar á sa musa de desde l' any 63 en que li guanyá l' honrós títol de Mestre en Gay Saber; un retrahiment no interromput de tots los que podriam dir actes públichs de la literatura catalana; la exclusiva preferencia, que no pot ser preferencia havia de ser exclusiva, donada á estudis d' índole diferent dels genuinament literaris; l' abandono de la llengua per la qual havia en mellors temps romput tantas llansas, fins en los escassíssims moments que al cultiu de la poesía dedicava; una inesplicable predilecció per sas poesías castellanas demostrada sempre, y fins ara fa poch, en ocasió bastant solemne, ab la publicació d' una d' ellas en lo volum de *Poesías provinciales* regalat al Rey per l' Ajuntament de Barcelona, com si li requés l' haver estat *Lo gayter del Llobregat*; y altrás y altrás cosas que fora inoportú dur á colació, nos feyan teme á tots que 'l mes entussiasta en altre temps de la literatura de casa, s' havia jubilat voluntariament si es que no s' havia penedit, y que 's dava per content ab un recó en lo Diccioniari d' autors morts, conquistat per medi d' un suicidi literari, com tots los suicidis condemnable.

Per sort no es aixís ó, al menos, no es tant com temiam: lo rapte d' indignació que posá la ploma á las mans del Sr. Rubió y li dictá la *Memoria* de que parlem, es lo rapte del enamorat que surt á la defensa de sa enamorada ab tot l' ardor que sa passió li inspira y la

justa indignació que li produheix l' ultratge de que una llengua mal-dihent la ha feta víctima. Ardor é indignació havém dit, y ara, pera fer mes justa la comparansa, dirém irreflexió y sobra de susceptibilitat.

Hi ha atachs, hi ha injurias, digas com se vulga, que no mereixen los honors de la refutació, la qual ni ha de convence á tercer de que aquells son tals perque ho sab be massa, ni á son autor quan á dirgirlos l' ha impulsat no una ignorancia excusable, sino una mala fé conscient y reflexiva.

Aquestos ayres de protecció d' alguns provensals á la nostra literatura, aquestos fums de paternitat resumits y promulgats *ex cathedra* per Mr. Paul Meyer en la de llenguas y literaturas estrangeras del Colegi de Fransa ara no fa gayre, fills son, com molt bé reconeix lo Sr. Rubió, d' una excessiva y falsa vanitat de patria, no fills del convenciment meditat y fundat contra qual existencia en lo mateix Mr. Meyer aduheix aquell provas irrecusable.

Donchs be; á un atach ó á una asseveració d' aquesta naturalesa, nosaltres som aixis-no se li dona, vinga d' hont vinga, mes que vinga d' un sabi de la reputació de Mr. Meyer, altra contestació que la indiferent del menospresi ó d' un sonrís de burla, ó quan mes, quatre paraulas aconsellantli que si no sab que aprengue: no se li dona la insólita importancia de contestarli de desde una tribuna tant respectable com la de la Academia de Bonas Lletres, y de aglomerar rahons y mes rahons que no ferán mella en ell perqué está decidit á que no n' hi fassan, ni 'n ferán en qui ó per un imbécil patriotisme ó per sistemática enemiga estiga resolt á tot drap á no darse publicament per convensut.

Que la literatura catalana ni es filla de la provensal ni té ab la provensal cap punt de contacte, cosa es per demés sabuda, que Mr. Paul Meyer sab tant bé com nosaltres y que tothom pot comprobar comparant obras ab obras y recordant que de cada deu que escriuhen avuy en catalá los nou no han llegit de provensal, y encara dels nou hi ha molt que dir,-mes que la *Mireió* y 'l *Calendau*, y no en l' original, que feynas tindrian la major part pera entendrel, sino en las traduccions castellana y catalana de la primera, degudas respectivament á D. Celestí Barallat y á D. Francesch Pelay Briz, y en la catalana del segon publicada fa vuyt ó nou anys en la Revista literaria *Lo Gay Saber*, per D. Joseph Roca y Roca.

Dels demes poetas provensals no 'n coneixem qui mes qui menos sino 'ls noms y encara no 'ls sabém pronunciar en regla, y si alguna cosa d' algun d' ells se coneix es per traduccions aisladas que s' han oblidat no bé s' han acabat de llegir, ni han tingut altra trascendencia que la momentánea impresió mes ó menos agradable, segons haja estat ella, que ha produhit sa lectura en qui la feya ó en qui la es-

crigué sa traducció. Y com que 'ls traductors han estat poch, y pocas las traduccions y lo traduhit no tant notable que immediatament fes escola; y com que 'ls traductors ó importadors de literatura provensal, excepte pot ser un sol y encara lo que té mes notable no ho deu á aquella, quan han produhit obras originals s' han cuydat molt y moltíssim de no adaptar sas actituts á las actituts dels traduhits, -d' aquí que haja sigut tant, pero tant poca la influencia provensal, no ja en lo naixement de la literatura catalana perque lo non-nat no influheix en lo que sobrix de vida ni 'ls que hi van influheixen en los que ja 'n venen, sino ni en sa evolució successiva; tan poca, repetim, que feynas tindrà 'l qui coneixent profundament abduas literaturas vulga indicar en alguna de las obras importants de la nostra hont radica la influhencia passiva y hont en las provensals la influhencia activa.

Los provensals nos hi tenen tan acostumats á aquestos ex-abruptes, que ningú deuria no ja enfadarsen, no, ni tant sols sorpéndren. ¿Qué us diré? ¿No hi ha hagut un Roumieux-nos sembla molt que era ell-que al donar conte de la vinguda dels poetas provensals á Barcelona l' any 68, en l' *Armaná provençau*, afirmava haver sentit com cridavan «Visca en Mistral»? ¡Y era testimoni presencial lo qui aixó deya!

Ah! desgraciadament ni aquí ni en lloch se victoreja als poetas! Y no obstant, á pesar de que aixó tothom ho sab, en aquella terra se doná com á cosa certa, hi jugariam qualsevol cosa. Si hagués estat d' un Mistral catalá á Provensa, allavoras ni que hagués sigut cert s' hauria cregut.

Tot aixó té una sola causa, y es que sense ser certa aquesta paternitat de la literatura provensal respecte de la catalana, creuria qualsevol que ho era si prenia las manifestacions personals de simpatía d' alguns poch poetas catalans per lo que á primera vista aparentan ser, per manifestacions colectivas; si no mes atenia á la forma de subjecció y acatament que revesteixen, ben diferents de lo que en realitat son, es á dir, expansions d' admiració, no á una literatura, sino á una individualitat la mes prominent d' aquella, á Mistral, en una paraula.

Aixis per exemple, y vaja per tal puig lo retrau lo Sr. Rubió: la Academia dels Felibres organizada en Avinyó lo dia de Sta. Estrella del any passat.

Tothom está enterat de sa organisació y de la part relativament insignificant que en ella se reserva á la literatura catalana, considerada allí no mes que com una de tantas radiacions del foco central encés á Provensa, com una branca que rebent sa sava del tronch provensal, ensemps que té homogeneitat ab ell, li serveix de ornament; ne viu y 'l decora. Lo Sr. Rubió ho demostra palpablement

y ho censura agrement, com agrement censurea algunas otras de las bases de la Associació: pero al mateix temps no té una paraula sola pera criticar no ja la forma de la Associació sino la Associació mateixa.

Tota Associació té son justificatiu en l' objecte que 's proposa; sense un objecte útil y assequible ¿á qué associarse? Donchs bé: ¿qué hi ha de práctic y d' útil en lo Felibrige ideat per en Mistral, acceptat per los seus y acatat per alguns poetas catalans? Aixó es lo que no sabem veure. Aunar los esforços d' uns y d' altres; pero ¿á qué aunarlos? ¿Pera fer anar endavant la restauració de la llengua y de la literatura? Pero ¿acás podém serlos nosaltres d' alguna utilitat ó ells á nosaltres? Auvy, ¿quins punts de contacte tenén abdúas llenguas? Los d' una comunitat d' origen mes ó menos próxima. ¿Pero no hi es aquesta en últim terme ab la llengua castellana, ab la portuguesa, ab la francesa, ab la italiana? Donchs allavoras, aixamplar las bases de la Associació y ferne la de las literaturas neo-llatinas, si tant volen.

Los poetas pera cultivar la bellesa no necessitan associarse; la bellesa no es com l' augment del jornal y la disminució de las horas de treball: associació pera obtenir aquestos últims resultats, está bé: pera coneixe y cantar la bellesa, no 's necessita. Que la cante cada hú com la sente, en la llengua que Deu li ha dat; que admire com en la seua la cantan los altres, y 'n tregue llisons profitosas: aquesta es la única associació justificada, la associació del esperit, sense bases, sense reunions que no tenen altre objecte que destacar personalitats, sense *majoraus*, ni set vegadas set membres, ni estrellas de set raigs, ni tonterias cabalísticas indignas de gent séria y formal.

Y aquí tornem á lo que deyam. ¿Com los poetas catalans acceptan un paper tant vergonyant y 's prestan á adherirse á las bases de una Associació de tant original índole? Los uns perque s' hi trovan enredats y deixan que rode la bola, potser per la poca importancia que hi donan, que es lo mes probable: los altres... perque en Mistral ho vol!

La gran rahó, y no obstant la rahó que 's dona!

Se pregunta á que van aquestas estravagancias del set per set y vos contestan: capritxos d' en Mistral: se pregunta qui ha ideat las demás bases, y vos contestan: Mistral; y Mistral va y Mistral vé, no sembla sino que tots siguem quintos que havem de fermar l' ase allá hont vol en Mistral. ¿Y quins son los titols d' en Mistral pera exercir aquesta autoritat? Lo ser un gran poeta: donchs no falta sino que 'ns posem á las ordres de Víctor Hugo que també es un gran poeta ó de qualsevol altre gran poeta á qui se li ocorre tenir uns quants amichs y molts admiradors entre nosaltres y, aprofitant aixó, fundar una Associació qualsevol tant estrambótica com la que ha ideat en Mistral.

¿Com negar després que lo renaixement poétich de Catalunya es degut á la influencia dels moderns trovadors provensals y en especial del primer d' ells, Frederich Mistral, segons testualment diu Mr. Paul Meyer y diuhen altres que no veuhen las cosas mes que per la superficie? ¿No fem ab ell com un inferior ab un superior?

Desenganyes lo Sr. Rubió: mentres no 'ns decidim á reduhir las nostras relacions ab los provensals á las amistosas relacions de vehins, y 'ns deixem de tractarlos com á parents pròxims, resultarà sempre 'l mateix: sempre semblará que nosaltres som uns parents á qui 's passa una pensió pera que pugan viure ab comoditat y decencia. Está en lo carácter d' ells y en lo nostre, no en los mérits respectius, lo que semble sempre que nosaltres anem á sota, essent aixis que podem anar y anem á la mateixa ratlla.

Y mes hi aniriam encara-acabem igual que havem comensat-si tots los qui ab talents com lo Sr. Rubió semblan haverse retret del cultiu de la nostra literatura, tornessen á la palestra fermes y decidits com hi eran en altre temps y no 's contentessen sino ab alguna cosa mes que retraure mérits que ningú nega y fer gala de titols que molts se figuran veure despreciats per qui 'l reuneix, per quant deixa de fer lo necessari pera continuar renovantlos y acreixentlos.

J. SARDÁ.

TEATRE CATALÁ

L' HOSTAL DE LA FARIGOLA

UN altre estreno de una obra dramática ha tingut lloch en lo teatre catalá; un altre estreno y ab ell un' altra desgracia per l' autor, un altre desengany pe 'l públich y una altra prova pera nosaltres del decaiment progressiu de nostre teatre. Aquest es, netament y clar sintetisat, l' éxit de l' *Hostal de la farigola*, derrera obra de D. Frederich Soler, mestre en gay saber, en la nit de son estreno en el teatro de Romea.

¿Havem de dir encara la veritat tota de lo que sentim? Si; ni gota ens ha sorprés aquest resultat final; lo preveyam de mes d' un any arrera, y avuy per avuy pressentim que ab una altra temporada cómica com la d' enguany, lo teatre catalá tornarà á la categoria d' infant de mamella, en que 's trovava allá pels anys de 1865.

Ja ho havém dit una altra vegada; lo teatre catalá necessita sang nova y sobre tot sanch jove, si es que deu haver de representar quelcom en la activitat literaria de nostre renaixement, si es que se 'l vol decantar per altra via y ferli perdre 'l camí per hont hi va á tomballons en devallada. En bon' hora que escriguen com vullan y com fins ara, certs autors, si es que plau á SON PÚBLICH, empero que no pretengan pas representar l' activitat literaria en la dramática catalana.

O tot moros, ó tot cristians; ó fer pera l' art ó fer per als BUFOS; ó viure en la vida del idealisme artístich ó dedicarse completament al comers. Espigolar per un cantó y per l' altre; escriure indistintament ab la ma dreta y ab l' esquerra; decantarse are al cel ara al abisme; encendrer com vulgarent se diu una candela al Sant y una altra al dimoni, son coses que poden durar mes ó menos, empero decantades sempre á un resultat espantable.

Compadimnos del present de nostre Teatre, emperó vetllem pera 'l seu porvenir; si no hi ha recurs ni forma ni medi d' introduir reformes en lo modo d' esser del dit *Teatre Catalá* fundem ab entusiasme lo *Teatre de Catalunya* hont hi visca l' art ab atmósfera pura y vida sanitosa; buscam lo com de conservar lo bo que s' haja fet, y de fer mes bó de lo que s' haja fet; vetllem per el renaixement.

R.

RECTIFICACIÓ

NOSTRE distingit amich lo Rt. En Salvador Mestres, en lletra de 16 del corrent Maig, nos fa observar que al estampar lo nom del arquitecte que escrigué la Memoria relativa als canals d' Urgell, se incorregué en error; puig no s' anomenava *Joan Soler y Francá* com en las páginas de la *RENAIXENSA* se llegeix, sino *Faneca*.

Fem esta rectificació ab tant mes plaher, en quant dita lletra nos ha proporcionat varias noticias respecte de eix artista y de son fill En *Tomás Soler y Ferrer* glorias abdos de la arquitectura catalana. En efecte: segons diu ab molta rahó lo Senyor Mestres, «esta rectificació es tant mes necessaria en quant deu presumirse que la historia dels artistas catalans, consagre un dia un merescut recort al arquitecte que entre altrás obras nos ha deixat la Llotja y la casa de 'N March de Reus, y executá, després de haber modificat lo plan d' un enginyer, lo magnífich pont de Molins de Rey. La escola d' arquitectura ha adquirit ja 'l retrato de son fill, lo dalt anomenat *Tomás* que ajudá á son pare, en la construcció del edifici de la Llotja, y la termená mort aquell, portant á efecte lo cambi de las columnas del airós saló antich, tan magistralment enclavat en lo modern edifici, trahent las vellas gastadas pel continuat refrech de mercaders y mercaderías, durant l' espay de molts segles, y substituhintlas per las actuals, obra com pocas atrevida, verdader miracle de estática, del qual poch avuy en dia se veurian capassos.»

Y ja que ab verdadera satisfacció habém procurat complaurer á nostre distingit amich, sentim no poder fer la esmena en tots los exemplars que s' han posat á la venda del nostre estudi sobre «*l o mon invisible en la literatura catalana*», puig alguns s' han venut ja. Ab tot procurarem esmenar los que restan en poder del Sr. Verdager, unica llibrería en que posarem á la venda los 25 exemplars dels 40 que s' estamparen apart.

G. V. Y DE V.

NOVAS

EN la gran sala del Teatro Principal d' esta ciutat decorada espléndidament y ab una inmensa concurrència tingué lloch lo diumenge 6 del present mes á la una de la tarde la festa solemne dels Jochs Florals, dinovena de sa restauració.

La orquesta generosament oferta per l' Excm. Ajuntament estava colocada en lo vestíbul tocant ab molt acert composicions propias del cas.

Lo palco escenich estava destinat pera 'ls Srs. Mantenedors, Excm. Sr. Gobernador de la Provincia, comissions del Excm. Ajuntament, Excma. Diputació Provincial, moltes altrás distingidas autoritats y corporacions y l' honorable cos d' Atjunts.

L' Excm. Sr. D. Castor Ibañez d' Aldecoa declarará obert l' acte pronunciant un atinat discurs que fou molt aplaudit. A continuació lo president del consistori, Sr. D. Antoni Ros de Olano llegí un ben meditat y elocuent discurs que fou interromput ab demostracions d' apreci y rebut á sa conclusió ab prolongada salva d' aplausos.

Llegí despres lo secretari D. Joaquim Riera y Bertran una estensa y atinada memoria que meresqué per part de l' auditori la mateixa bona acullida que 'ls anteriors treballs y 's passá després á la obertura dels plechs que contenian los noms dels autors premiats.

Resultá esser autor de la poesia *L' any mil*, D. Angel Guimerá y 'n feu present de La flor natural consistent en una *azalea indica liliiflora* á la Sra. D.ª Josefina Sabater d' Aldavert que passá á ocupar l' honorífich sitial entre grans aplausos sent proclamada Reyna de la festa.

De la nomenada poesia 'n feu lectura lo mantenedor D. Gonzalo Serraclara.

Lo primer accésit al premi d' honor y cortesia l' obtingué D. Joseph Franquesa y Gomis ab sa poesia *La anada á Montserrat* y 'l segon D. Anicet de Pagés de Puig ab la Balada *L' ànima en pena*.

Del premi de Patria consistent en una Englantina d' or, se 'n feu entrega á D. Angel Guimerá per sa poesia *Lo darrer plant de 'n Claris* que llegí D. Joseph Roca y Roca. Lo Sr. President proclamá al Sr. Guimerá Mestre en Gay Saber per haber guanyat los tres premis ordinaris que prescriuhen los estatuts.

Dels accessits ne foren guanyadors en Pere Pi y Parera per *La batalla del Port* y D. Joseph Martí y Folguera per *La campana d' Osca*.

Lo mencionat Sr. Guimerá meresqué 'l premi de la Viola d' or y plata per sa poesia *Romiatje* que llegí lo mantenedor D. Josep Blanch y Piera y D. Emili Coca y Collado l' únich accésit per la seua *Lo plor de Jeremias*.

Los premis extraordinaris los obtingueren D. Anicet de Pagés de Puig lo del Centro de Lectura de Reus ab sa poesia *A una dona* y D. Jascinto Verdaguer lo de la Excma. Diputació Provincial de Barcelona per son poema *L' Atlántida*. De la poesia del Sr. Pagés y d' alguns fracments del poema 'n feu lectura lo mentat Sr. Blanch.

Totas las poesias foren molt aplaudidas havent demanat lo concurs la repetició del passatge del poema titolat *Lo somni d' Isabel*.

Despres que foren cremats los plechs contenint los noms dels poetas no premiats y haber llegit lo mantenedor D. Vicens Boix un eloquentíssim y patriótic discurs de gracia que fou molt aplaudit se doná per terminada la festa.

Lo dimecres 8 del corrent se doná en lo restaurant de París un ben servit banquet ab lo qual los altres companys de Consistori y varios dels mes coneguts escriptors catalans obsequiaren al Excm. Sr. D. Antoni Ros de Olano y á D. Vicens Boix qu' havian format part de aquell Jurat literari, lo primer en calitat de President.

A l' animació propia en semblants reunions succehiren al final los discursos, brindis y lectura de composicions que feren d'aquesta una festa de verdadera importancia. Iniciá 'ls brindis lo general Ros

pronunciant sentidas y catalanas frases en que expressá son afecte á la terra y regraciá á las personas que l' havian nombrat per aquell puesto, brindant per tots los poetas catalans, per Catalunya, per Barcelona y per la premsa. Lo Sr. Boix en un entussiasta discurs s' associá als brindis del anterior, y als dos contestá 'l Sr. Cutxet donántloshi las gracias en nom dels catalanistas y brindá per la terra vigatana, la patria d' Aribau y en Balmes, que tantas notabilitats ha donat á Catalunya.

D. Antoni de Bofarull brindá per l' unió de tots los pobles de llengua catalana, lo Sr. Serrallara per la fraternitat literaria; lo senyor Riera per los que allí representaren Castilla y Valencia y per lo jovent catalanista; lo Sr. Bartrina per los poetas premiats; lo senyor Auléstia per los escriptors que á Madrid han donat á coneixer la literatura catalana y per los catalanistas de América; lo Sr. Balaguer (Andreu) per los escriptors sicilians; lo Sr. Miquel y Badía, agraquí en nom de la premsa periódica las paraulas dels Srs. Ros de Olano y Boix y brindá per las literaturas provincials de Espanya y en sa representació per la poetisa gallega D.ª Rosalía de Castro. Lo Sr. Angelon ho feu per los iniciadors del actual renaixement literari á Castilla y Catalunya, á que contestá 'l Sr. Ros de Olano brindant en castellá per lo Sr. Angelon en nom de *los muertos en esta vida y vivos en la inmortalidad*. Lo Sr. Boix brindá per lo poeta catalá Arolas del qui recordá alguns interressants detalls biográfichs, com ho feu lo Sr. Bofarull dels de un dels mes renomnats poetas, premiat en lo present any.

Comensá la lectura de poesías donant á coneixer primer son autor lo Sr. Verdaguer y després lo Sr. Blanch (D. Joseph) alguns fragments de *L' Atlántida* qu' excitaren en alt grau l' entusiasme dels concurrents. No foren menys aplaudidas las composicions que 's llegiren originals dels Srs. Guimerá, Soler, Vilanova, Matheu, Reventós, Martí y Folguera y Bartrina, y especialment las que accedint als prechs dels concurrents recitá d' un modo magistral lo Sr. Ros de Olano, que foren un digne coronament de tant interessant vetllada.

Lo concert d' Euterpe celebrat avuy 31 de Maig fou molt notable no tant solament per lo selecte de las composicions ja conegudas

que s'hi executaren entre las que hi havia lo *De bon matí*, *Pel Juny la fals al puny* y *Los pescadors* de Clavé, y *La musa catalana* de Ribera, si que especialment per estrenarse la cantata *Catalunya*, lletra de D. Joseph Roca y Roca y música de D. Claudi Martinez, premi una y altra del darrer certámen celebrat per la Societat d' Euterpe.

No han quedat defraudadas las esperansas del públich que ja coneixent la lletra, ha saborejat las bellesas de la música ahont se revela la elegancia en los motius y 'l coneixement de la orquestació del Sr. Martinez que 's destacan principalment en las dos darreras estrofas de un efecte verament grandió.

Lo públich recompensá als dos autors obligantlos ab repetits aplaudiments á sortir á rebre las mostres de son entussiasme.

En la llibrería de Verdaguer hem vist lo primer quadern de la magnífica obra que ab lo títol de *Antonio Viladomat, el artista olvidado y maestro de la escuela de pintura catalana del siglo XVIII* publica D. Joaquin Fontanals del Castillo. Aqueix treball fruyt de molts anys d' estudis, ve á presentarnos en tota la integritat de sa vida artística al gran pintor catalá que en mitg de la decadencia de sa época fou l' únich que sabé mostrarse digne de l' edat d' or de la pintura espanyola.

Lo Sr. Fontanals ha rublert sa obra (que meresqué de part del Jurat del concurs per un treball histórich celebrat per l' Ateneo Catalá en 1871 un vot unánime de llohansa ja que per sa naturalesa no pogué entrar en concurs) de una infinitat de datos sobre la vida del artista, aixís com de mostres de sos quadros y dibuixos, reproduits per la fotografia y 'l grabat molts d' ells inédits.

Just es que 'l públich recompense los esforços del Sr. Fontanals pera honrar á Catalunya, tant mes quant aquest se proposa continuar sos treballs donant á coneixer artistas catalans com Manuel Tramullas, y los dos Juncosas célebres també en l' historia de la pintura en nostra patria.

En un dels últims números de *La Notaria* hem vist publicat per nostre redactor D. Andreu Balaguer y Merino un article sobre los Arxius notariais á Italia del cual se despren la importancia que

tenen pera la historia aquells diposits diplomátichs generalment consultats no mes baix lo punt de vista legal. En una nota de la Redacció s' hi donan curiosas noticias sobre 'ls documents que enclou l' Arxiu notarial de Gerona.

Segons los periódichs italians lo quadro que mes crida l' atenció en la actual Exposició artística de Nápolis ahont n' hi ha dels mes afamats pintors francesos é italians, es lo titolat *La conca del Ave Maria* original del eminent artista, paysá nostre, Sr. Tusquets.

Unim nostra veu á las continuas llohansas que per aquest triunfo tributa al artista catalá tota la prempsa.

Ha mort á Madrid lo Dr. D. Pere Mata, ilustre fill de Reus, que s' havia conquistat una justa fama per sos grans coneixements en las ciencias mélicas, manifestats en obras importantíssimas y que li havian valgut una cátedra en lo Colegi de San Carlos.

Lo Dr. Mata se dedicá en sa joventut á la poesia catalana, escrivent algunas composicions que 's feren populars, y figurant son nom en la colecció de *Trovadors nous*, una de las mes notables ab que conta nostra moderna literatura.

Desde la fetxa del número anterior s' han estrenat las següents produccions catalanas:

En lo Teatro Catalá *L' Hostal de la farigola*, comedia en 3 actes de D. Frederich Soler, y *De rebot*, pessa en un acte de D. Joaquim Dimas; al Prado Catalan *La nit de San Joan y Mefistófeles*, rondallas en un acte de D. Vicens Baruta y *Entre marits y mullers*, pessa en un acte de D. Joseph Artau; á l' Odeon *Donya Juana Tenorio y Donya Lluisa Megia*, del Sr. Piquet y *Otello ó il moro di Magnesia*, abduas en un acte; á Jovellanos *Casualitats* de don Alfret Pallardó, en un acte; y *Lo mes tonto la pega*, pessa en un acte de don N. Estapé.

A Valencia s' ha posat en escena *Pobres y richs* de D. Leandro Torromé, y á Figueras *A punt de caure*, comedia en 3 actes que ha valgut á son autor D. Joseph Amat grans aplaudiments, esplendits regalos y una felicitació oficial de part del Ajuntament de aquella població.

S'ha constituït en aquesta ciutat una *Associació catalanista d'excursions científicas* que 's proposa, com son nom ho indica, fer viatjes per Catalunya al objecte de recullir datos y noticias històricas, treure copias de monuments interessants, fer observacions científicas, etc. etc. La Associació, que conta ja ab un nombre regular d'individuos, y que 's divideix en tres seccions, literaria, artística y científica, ha donat ja una clara mostra de son entussiasme catalanista organisant un concert á benefici de la viuda y fills del malaguanyat artista D. Tomás Padró, que tingué lloch ahir 30 en lo Teatre Espanyol y en lo qual s'executaren baix la direcció del mestre D. Eussebi Dalmau escelents pessas.

L'entussiasme ab que ha sigut saludada l'aparició del poema *L'Atlántida* del eminent poeta en Jascintó Verdaguer, s'ha traduït en diverses manifestacions per part de associacions particulars y oficials.

La Diputació Provincial, despres de felicitar al premiat, á proposta dels Diputats per Vich, Srs. Domingo y Font, ha pres en consideració una proposició pera obrir un concurs al efecte de premiar ab mil pessetas la mellor traducció castellana del poema, traducció que quedarà de propietat del autor de aquest.

La Societat Literaria *La Misteriosa* ha donat en son local en tres sessions consecutivas una lectura complerta del poema, devant d'un públich triadíssim que li ha tributat una verdadera ovació; obsequiant despres al autor y als lectors ab esplendits regalos de obras de gran luxó. A iniciativa d'aqueixa meteixa Corporació s'ha constituït una Comissió pera obsequiar al Sr. Verdaguer, axís que compleix l'any que de propietat de las obras premiadas te 'l Consistori, ab una edició monumental del poema acompanyat de la traducció castellana. Ha acceptat la presidencia d'aquesta Comissió lo mestre en gay saber D. Víctor Balaguer.

L'Ateneo Catalá per sa part ha donat una sessió de lectura dels principals fragments de *L'Atlántida* que de segur contribuirá á ferla coneixer mes entre 'l públich il·lustrat d'aqueixa capital, com hi ha contribuït en tota Espanya l'exelent treball publicat en *La Mañana* de Madrid per nostre company de Redacció Sr. Sardá ab lo titol de *El poema épico español*.

Finalment la Academia de Bonas Lletres d' aquesta ciutat ha nomenat al Sr. Verdaguer, per aclamació, soci honorari, com ho ha fet també lo Circol literari de Vich, ahont s' ha dat en sessió pública lectura d' alguns fragments del poema.

L' ilustrada revista bibliogràfica que's publica á Paris *Polybiblion* s' ocupa ab molt just elogi de l' última obra de nostre compatriota D. Francisco Maspons y Labrós *Tradicions del Vallés*, dedicant á est llibre, un article crítich, altre de sos redactors lo conegut escriptor Sr. Th. de Puygmaigre: Agrahim a aquest Senyor la honrosa menció que fa del laboriós colaborador de *La Renaixensa* y de la llengua catalana quan diu: «Lo Sr. Maspons es un escriptor distingit, y á nostre juhí, ho ha probat en las *Tradicions del Vallés* com ja avans ho habia fet en *Lo Rondallayre* demostrantnos palpablement quan fecundíssim es l' idioma de que 's serveix y quan injustos ó ignorants son los que volen disputar al catalá lo títol de llengua.»—Trasladém á nostres germans de Castella la llissó que 'ls donan los extranjers, pera que s'esmenin d'aquells crasíssims disbarats comesos fins per alguns erudits quan incansablement motejan nostra llengua ab l' impropia denominació de *dialecto lemosin*.

En la vesprada del dia 7 del present Maig, tingué lloch en la gran Sala de Cent de Casa la Ciutat la tradicional festa literaria que la *Associació Catalanista*, dona anyalment en honra als escriptors premiats en lo certamen dels Jochs Florals.

Avans de comensar la banda Municipal colocada en lo pati gran tocá alguns escullits trossos, mentres las Senyoras al entrar en la Sala eran obsequiadas ab un tomet de poesías titolat «*Flors de Maig*» compost per alguns dels promovedors de la vetllada.

Obrí la sessió D. Francisco Manel Pau, ab un curt discurs donant las gracias als escriptors que's dignavan acceptar aquell obsequi, y als qu' hi cooperavan llegint ó donant á llegir llurs treballs, mencionant de pas la Societat «*La jove Catalunya*» de que digué n' es la hereva l' *Associació Catalanista* tocant á aquesta mena de festas.

Seguidament se llegiren las següents composicions: Lo Senyor Riera, *Una anada á Montserrat* del Sr. Franquesa, distingida ab lo primer accésit á la *Flor Natural*; lo Senyor Roca, *Sota l' ombreta*

y *Cansó del treball*, abduas d' ell y premiada la primera per la *Misteriosa*; Lo Senyor Pirozzini (D. Cárlos) *Ali Baba*, poesía festiva del malaguanyat jove lo musich poeta En Felip Pirozzini; lo Senyor Blanch *L' any mil*, del Senyor Guimerá, qual poesía havia obtingut *La Flor Natural*; lo Senyor Thomás y Bigas, *Renyinas*, del Senyor Pagés de Puig; lo dit Senyor Blanch alguns fragments de *L' Atlántida*, de Mossén Jascinto Verdaguer, y com aquí 's manifestés un entussiasme indescriptible per aquet poema que tanta honra dona á la literatura catalana, lo Senyor Pau, oferí la cadira presidencial al Senyor Verdaguer; lo Senyor Roca y Roca, *Lo darrer plant de 'n Clarís*, del Senyor Guimerá, altre poesía premiada y que junt ab altrás anteriors doná 'l titol de Mestre en Gay Saber á son inspirat autor; lo Senyor Vilanova, un fragment d' un quadret en prosa premiat en la *Misteriosa*, d' ell mateix: lo Senyor Blanch *La batalla del Port*, que guanyá un dels accèssits á *l' englantina* y finalment lo dit Senyor D. Carlos Pirozzini, una poesía festiva.

Durant la lectura d' alguns dels anteriors treballs alguns jovens de Vich entussiasmas de l' autor de l' *Atlántida* li oferiren una corona d' argent, mentres altres no menos entusiastas pel ja Mestre en Gay Saber D. Angel Guimerá oferiren á aquest una corona de llorer.

La vetllada deixá agradables recorts á quants tingueren la sort d' assistirhi.

SUMARI

J. NARCIS ROCA.	L' Atlántida	321
J. BARADO.	Wifredo lo Pilós.	332
J. TOMÁS SALVANY.	Recorts de Catalunya. Montserrats.	352
FRANCISCO MANEL PAU.	L' última obra de Donya Concepció Gimeno.. . . .	358
VICENS BOIX..	La posan de llarch.	364
JOSEP M. BONILLA.	Recort als poetes de Catalunya.	374
EMILI COCA Y COLLADO.	A la memoria del ilustre Asara.	376
J. SARDÁ..	La Viola.	379
R.	Bibliografia.	383
G. V. Y DE V.	Teatre Catalá.	391
	Rectificació.	392
	Novas..	393